GENEESKUNDIG ONDERZOEK,

OF

DE INËNTING

DER

KOEPOKKEN

BOVEN DE GEWOONE INENTING DER

KINDERPOKJES

TE VERKIEZEN ZIJ;

DOOR

S. A. DE MORAAZ,

Doctor in de Geneeskunde en Lid van het Zeeuwsche Genootschap te Vlissingen.

AMSTERDAM
bij W. Holtrop, 1801.

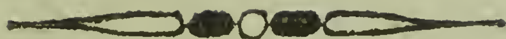
Ignotum tibi tu noli præponere notis;
Cognita judicio constant, incognita casu.

CATO.

Dat is:

Men moet geene onbekende dingen boven bekende ſtellen; bekende beſtaan in 't oordeel, en onbekende in 't geval.

VOORREDEN.

Dat 'er van tijd tot tijd nieuwe ontdekkingen gedaan worden, welke de wetenſchappen in 't gemeen, en de Geneeskunst in 't bijzonder, tot eenen hoogeren trap van volmaaktheid brengen, leert de ondervinding der rollende eeuwen, en bij uitſtek het einde der laatſte, ons allerduidelijkst; vooral door het zo zonderling voorbeeld, om den mensch door inënting met koepokſtof tegen de natuurlijke kinderziekte te willen beveiligen. Maar zij leert ook tevens, dat alle die nieuwigheden op verre na geene verbeteringen uitmaaken; en dat zij, welke 'er te zeer voor ingenomen waren, al dikwils tot het oude, welk zij verworpen hadden, moesten te rug keeren. Men ontmoet dus alhier

 twee

twee uiterften, die men beide altoos zorgvuldig behoort te vermijden; te weeten, of eene te fterke verkleefdheid aan oude gewoonten; of eene te groote vooringenomenheid met ver gezogte nieuwigheden. Eene overheerfchende geestdrift, door volks-dwaalingen geleid, kan hier zeer veel toebrengen, om tot één van beide uiterften onberaaden over te flaan; daarom dan den middelweg tusfchen beiden te betreeden, is altijd verre het veiligfte. Indien ik voorheen aan voorouderlijke gewoonten te zeer verkleefd ware geweest, en den algemeenen ftroom van de des tijds volks-veroordeelen tegen de gewoone inënting der kinderpokjes gevolgd hadde, dan zoude ik zekerlijk gemist hebben, het zo ftreelend genoegen te fmaaken, van eenige honderden door deze konstbewerking in het leven behouden te hebben. — Een gelijk gemis van zodanige genoegens te gevoelen, zoude ik eveneens geleden hebben; indien ik, te zeer genegen tot nieuwigheden, van tijd tot tijd het oor geleend hadde aan toegezwaaide loftuitingen wegens zo veele tel-

kens

kens nieuw-ontdekte voorbehoedmiddelen of verbeterde geneeswijze tegen de kinderpokjes, en de inënting daarvan dieswegens hadde uitgesteld of nagelaaten.

Even het zelve onaangenaame zoude mij zeer waarschijnlijk ook te beurte vallen, indien ik al te voorbaarig, zonder eene genoegzaame voorafgaande rijpe overweeging, de gewoone inënting door menschenpokstof, van welke ik nooit anders dan de allerheilzaamste gevolgen heb waargenomen, niet te min echter liet vaaren en plaats ruimen voor eene pas nieuw ontdekte inëntings-manier door koepokstof, welke nog niet genoeg, ten minsten veel minder zeker hoe zij in haare gevolgen op den duur uit zal vallen, dan deze bekend is; waarom alvoorens tot zo eene gewigtige verandering in mijne Geneeskundige Practijk te besluiten, ik eerst getracht heb al het voornaame op te spooren, welk over deze zo zonderlinge ontdekking reeds geschreven is.

Ten dien einde heb ik spoedig, zo dra deze

konstbewerking ook in ons vaderland eerst door Dr. DAVIDS wierdt bekend gemaakt, aangeprezen en ingevoerd, mijne gedagten daar over laten gaan en deze aan mijne Landgenooten medegedeeld (*), te gelijk met een aanbod ter beproeving, om alle die geene, welke op de eilanden *Over-flakkée* en *Goedereede* deze nieuwe Konstbewerking ondergaaan hadden, op nieuws met menschelijke pokstof GRATIS over-inteënten. Doch hoe groot het getal der Gevaccineerden op laatstgemelde eiland ook geweest zij; zo is 'er tot nog toe geen één eenige hunner bij mij verschenen, die verkozen heeft deze proef te ondergaan. Nog bovendien is ook te bejammeren, dat deze konstbewerking aldaar aan honderden verrigt zij door gansch onbevoegde en in de Geneeskunst ten eenemaal onervaarene lieden, waardoor veele waarnemingen, welke anderzints veel licht over deze ontdekking hadden kun-

(*) Zie *Rotterdamschen Courant* van den 17 Januarij 1801.

kunnen verfpreiden, of geheel zijn verloren gegaan, of zo gebrekkig genomen zijn, dat zij mij weinig hebben kunnen dienen, om 'er eenige gegronde befluiten uit op te maaken. Ik heb dus mijnen gantfchen voorraad genoegzaam alleen maar mogen opzamelen uit al dat gene, welk door de voornaamfte voor- en tegenfchrijveren over dit onderwerp, tot hier toe, waargenomen en geboekt is: waar uit ik dan vervolgens mijne redeneringen heb afgeleid en de vergelijking tusfchen deze beide konstbewerkingen opgemaakt; zijnde hierin vervat de voornaame inhoud dezer Verhandeling, welke ik thans ter beproevinge aan het befcheiden oordeel van doorzigtiger verftanden aanbiede, gaarne willende voordeel doen met hunne wél overwogene aanmerkingen. Terwijl ik 'er niets anders mede bedoeld hebbe, dan de waarheid hulde te doen; eene konstbewerking te verdedigen en aan te prijzen, die door de beroemdfte Geneeskundigen der voorige eeuw voor het allerzekerst en

vei-

veiligst behoedmiddel tegen de zo verwoestende kinderziekte beproefd bevonden is; en alzo dienstbaar te zijn, om mijne Landgenooten tot het doen eener beste keuze voor te lichten en aan te ſpooren.

GE-

GENEESKUNDIG ONDERZOEK,

OF DE

INËNTING DER KOEPOKKEN

BOVEN DE GEWOONE

INËNTING DER KINDERPOKJES

TE VERKIEZEN ZY?

Nadien omtrend dit onderwerp de gevoelens en proeven der Schrijveren niet éénſtemmende zijn, zo kan men hun gezag alleen voor geen' rechter houden; men dient boven dien de natuur zelve te raadplegen, de reden haar tolk en het gezond verſtand onze gids te laaten zijn. Uit dien hoofde zal ik om in dit allerbelangrijkst onderzoek wél te ſlaagen, eenige voorbereidende kundigheden laaten voor af gaan, en wel zodanige, die of voor zo zekere, of ten minste voor zulke hoogst waarſchijnelijke, waarheden algemeen zijn aangenomen, dat zij veilig voor bepaalingen kunnen dienen, om de daar na volgende redenering en beſluiten op te mogen gronden: en deze zullen de *eerſte Afdeeling* mijner Verhandeling uitmaaken: — Daar na zal een *tweede Afdeeling* volgen, die vervatten zal eene vergelijkings-tafel tusſchen de inënting der waare Kinderpokjes en die der Koepokken, welke vervolgens door reden en ondervinding nog nader zal betoogd worden.

I. AF-

I. AFDEELING.

Algemeene voorbereidende kundigheden en besluiten, die daar op gegrond zijn.

Zonder de minste kennis van den waaren aart der natuurlijke Kinderpokjes en zodanige oorzaaken, welke vereischt worden en te samen moeten lopen, om haar te verwekken; zoude men alleen uit daadzaken, die doorgaans zeer verschillende en al dikwijls volgens den bijzonderen geestdrift der Schrijveren worden opgegeven, onze besluiten moeten opmaken: Dan dit is mijne verkiezing niet; mijn oogmerk is, even zo wel uit eene bespiegelende als proefondervindelijke beschouwing te samen vergeleken, mijne besluiten over dit zo belangrijk onderwerp op te maaken. — Ik zal dies mijne taak aanvangen, met die vereischten op te geven, welke zich met het poksmet vereenigen moeten, om de natuurlijke Kinderziekte, en vooral eene Pok-epidemie, voort te brengen.

I. HOOFDSTUK.

Over de voorschikkende of met het poksmet, zo wel binnen, als buiten, het lichaam medewerkende oorzaaken.

§. 1. Men zal naauwlijks hedendaags Geneesheeren vinden, of zij zullen toestemmen, dat het Kinderpokgif in 's menschen lichaam geene bestendige woonplaats heeft, maar alleen op zommige tijden door besmetting van buiten daar in wordt binnen gebragt, en dat het dan nog, van hoedanigen besmettenden aart het ook

zijn

zijn moge, zonder onderscheid of het door de natuur, of konst, werdt medegedeeld, alleen op zich zelven nimmer in staat is om zonder medewerkende oorzaaken Kinderpokjes voort te brengen. Ware dit anders, dan zoude dit smet even gelijk dat der schurft, Venus-smet en meêr andere besmetzelen, zo dikwerf het in 't menschelijk lichaam wierdt binnen gebragt, een besmettend vermogen moeten vertonen en telkens op nieuws Kinderpokjes voortbrengen. Dan dat zulks niet gebeure, en een mensch maar éénmaal in zijnen gantschen leeftijd door de waare Kinderziekte wordt aangetast, leert de dagelijksche ondervinding zo duidelijk, dat een nader betoog daar van geheel overtollig zoude zijn. Wel is waar, dat 'er enkelde voorbeelden zijn, dat sommige meêr dan eens door de Kinderpokjes zijn aangetast; dan deze zijn zo allerzeldzaamst, dat verscheidene in de practijk grijs geworden Artsen, daar nooit ondervinding van gehad hebbende, dezelve volstrekt ontkennen; doch daar ik in mijne Practijk zulks wel eens even zo zeldzaam heb zien gebeuren, als dat een lam of kalf met twee koppen gebooren wordt; zo brenge ik deze dus allerzonderlingste gevallen tot die spelingen der natuur, welke zij in ieder van haare drie rijken ook wel eens nu of dan toelaat, zonder dat daar door haare gewoone orde, of wetten, die steeds bestendig blijven, in het minste gestoord worden.

§. 2. Onder deze met het pokfmet medewerkende oorzaaken behoort in de eerste plaats eene bijzondere *voorgeschiktheid*, welke aan geen dierlijk lichaam anders, dan alleen aan het menschlijk eigen en hier in gelegen is; dat zij het zelve voor de soortelijke prikkelingen van het Kinderpokgif gevoelig en vatbaar maakt, en zo opwekt en medewerkt ter voortbrenging van Kinderpok-

pokjes, wanneer zij door dit zelve gif zo geheel vernietigd wordt, dat van haar bestaan niets meêr in het lichaam overblijve; zodat al wierdt naderhand het sterkst werkend poksmet, hoe dikwils ook door natuur of konst, medegedeeld, het zou andermaal geene Kinderpokjes voortbrengen; maar even min als op een dood lichaam uitwerking doen.

Deeze voorgeschiktheid bezit reeds de mensch van voor zijne geboorte af, zoo als blijkt uit voorbeelden, die men heeft waargenomen, van dat de vrucht in de baarmoeder gepokt hebbe, terwijl de moeder daar vrij van bleef; en zij houdt zich in 's menschen lichaam zo lang schuil, tot dat zij eenmaal daar in poksmet ontmoet, en Kinderpokjes voortbrenge; het welk bij zommigen in hun ganschen leeftijd niet gebeurt; zelfs vindt men nog geheele natiën, die alleen uit dien hoofde van de Kinderpokjes zijn vrij gebleven.

Waar nu het eigentlijk bestaan dezer voorgeschiktheid in gelegen zij, hier over heeft men zeer verschillende gevoelens, waar van ik de voornaamste bij andere gelegenheden (1) heb opgegeven, doch welke mij thans te verre buiten mijn bestek zouden leiden en ook weinig toebrengen, om dit zo diep geheim te ontzwagtelen; naardien tot hier toe onze schranderste vernuften met geene zekerheid bepalen kunnen, of zij stoffelijk, dan eigenschappelijk, tot onze deelen behoore: — Dan hoe diep

(1) Zie mijne Prijsverhandeling onder die van het *Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen*, XV. Deel, bl. 382 enz.; en mijn Raad voor den Landman, wegens de Inënting der Kinderpokjes; bij *W. Holtrop*, 3den druk, bl. 25. in not. en bl. 77—80.

diep verborgen haar beſtaan ook blijve, 'er moet immers gelijk van alle andere verſchijnſelen eene oorzaak zijn, waar van afhangt, dat men niet meêr dan éénmaal in zijn leeftijd de waare Kinderpokjes krijgen kan; en de oorzaak van welke dit afhange, noem ik *voorgeſchiktheid*; anderen noemen ze even willekeurig *vatbaarheid*, dan deze benaaming heb ik voor de tweede medewerkende oorzaak geſpaard.

§. 3. Behalven de eerſte en voornaamſte voorſchikkende oorzaak (§. 2.) vermeld, heeft men nog een tweede, die niet zo beſtendig altoos in 't lichaam aanwezig is; maar die alleen, op zommige tijden, lichaamen, welke nog niet gepokt hebben, bekwaam en vatbaar maakt, om het pokſmet te ontfangen, binnen te laten en derwaarts heen te voeren, waar het bepaaldelijk komen moet, om deszelfs prikkeling en pokverwekkend vermogen uit te oeffenen. — Van het *al* of *niet* aanweezen dezer vatbaarheid hangt inzonderheid af, dat, zo als men niet zeldzaam ziet gebeuren, zommige perſonen, die ſchoon nog nooit gepokt, en dus de zo even gemelde voorgeſchiktheid nog bij zich hebben, verſcheiden maalen de hevigſte Pok-epidemiën doorſtaan en met de zwaarst beſmette lijders zeer naarbij en gemeenzaam verkeeren, zonder dat het pokſmet op hun eenig pokverwekkend vermogen uitoefene; waar uit zij dan al veeltijds een te voorbaarig beſluit opmaaken, dat zij voor geene Kinderziekte vatbaar zijn, en daar van altoos bevrijd zullen blijven; terwijl hun dit dikwils, en ſomtijds nog wel in den grijsten ouderdom, jammerlijk bedriegt.

Ik zoude verſcheide gisſingen omtrend de oorzaaken, waar van afhangt, dat deeze vatbaarheid al of niet verwekt worde, kunnen optellen; dan ook daar door

zoude ik te verre buiten mijn bepaald bestek geraaken: het zij genoeg, dat ik hier alleen het bestaan van deeze tweede medewerkende oorzaak heb aangetoond.

§. 4. Eene derde met het poksmet medewerkende oorzaak houdt zich buiten ons lichaam, ook niet altijd, maar alleen slechts op die tijden, in welke een pok-epidemie heerscht, in den dampkring schuil, en verbergt zich dan daar in zo diep voor onze zintuigen, dat wij over haar wezen van bestaan, of wijze van werken, niets met eenige zekerheid bepaalen kunnen; zelfs niet, of het iets stoffelijks in den dampkring zij, dan of het eigenschappelijk aan de lucht behoort? Wat het ook zijn moge; wij weten niet of daar door het poksmet zelve gescherpt en werkzamer gemaakt worde, of dat 'er onze vaste of vloeibaare deelen eene meerdere geschiktheid door verkrijgen, om het poksmet aan te nemen; of dat eindelijk ons werktuiglijk samenstel 'er eene meerdere prikkelbaarheid door verkrijge, om van het poksmet opgewekt te kunnen worden; het een of ander, om de werking van het poksmet te bevorderen, kan zo wel door de lucht te weeg gebragt worden, als dat wij zeker weeten, dat de lucht een vermogen hebbe, om pestsmet, poksmet, en andere vlugge besmetzelen, die daar in opgenomen worden, te verdunnen en krachteloos te maken, zo dat zij als dan niet schaden kunnen. GIRTANNER heeft waargenomen, dat het poksmet bloot gesteld aan levens-lucht (die omtrend een vierde gedeelte der dampkrings-lucht uitmaakt) binnen weinige uuren zijn kracht verliest.

Hoe het zij, dit is zeker, dat een Pok-epidemie niet altoos, maar alleen op sommige en wel ten naasten bij op gezette tijden, die naar de ligging der plaat-

plaatzen zeer verſchillen, zich vertoone. De Heer SCHWENCKE nam die ten naasten bij om de vijf jaaren in *'s Hage* waar; op de Eilanden *Overflakkée* en *Goedereede*, waar zich mijne practijk uitſtrekt, duurt die tusſchentijd gemeenlijk langer: op *Bengalen* bijna om de zeven jaaren; en op *Ysland* pas omtrend om de twintig jaaren. — Men ziet zelfs in die tusſchentijden dikwijls gebeuren, dat bijzondere perzonen, toevallig elders beſmet geraakt zijnde, zelfs de kwaadaartigſte Kinderpokjes in eene plaats inbrengen, zonder dat iemand anders daar door beſmet, veel min een Pok-epidemie verwekt worde. De ondervinding heeft mij, zo wel als andere Artsen, hier zo menigvuldige voorbeelden van doen zien, dat ik overtollig achte hier meêr bewijzen over aan te voeren, dan alleen dit eenige, het welk allervoldingendst is: Het *Bataillon des Graven van Rechteren* kwam den 5den Maij 1762. uit *Bergen-op-zoom*, met verſcheidene kinderen, die of reeds de pokken hadden, of kort daar na nog deze kregen, te *Groningen* aan; op welken tijd 'er in die Stad geene pokken heerschten; en na een allernaukeurigst onderzoek is gebleken, dat niemand der ingezetenen daar door beſmet zij geworden.

Gelijk ieder verſchijnſel van een zekere oorzaak afhangt, zo moet 'er ook iets in den dampkring ſchuilen, dat met het pokſmet medewerkt, om zo een epidemie te verwekken; doch dat dit niet gevonden kan worden in de kenbaare dampkrings-hoedanigheden, blijkt ten klaarſte; naardien Pok-epidemie geen jaarſaiſoen ontziet; maar zo wel in de brandendſte zomerhitte, als in de felſte winterkoude ontſtaa en voortduure, om het even of de dampkring vogtig, dan droog

zij; en zonder onderscheid welke winden 'er waaijen; 'er moet dus, zo als boven gemeld is, een onbekende oorzaak in den dampkring schuilen, waar van dit zo bijzonder verschijnsel af hangt.

II. HOOFDSTUK.

Over de besmetzelen in 't gemeen.

§. 1. Door besmetzelen in 't gemeen verstaa ik die schadelijke bestanddeeltjes, welke door aan het dierlijke lichaam zich mede te deelen, het zelve besmetten en gelijkzoortige ziekten daar in voortbrengen: ik hebze elders (1) breedvoeriger behandeld en in twee hoofdsoorten verdeeld, noemende dat soort, welk alleen door aanraaking besmet, een *vast besmetzel* (*contagium fixum*) waar toe onder anderen het schurft, Venussmet en ook het koepoksmet schijnt te behoren; terwijl ik het ander soort, dat niet alleen door aanraaking, maar vooral ook door zich in den dampkring te verspreiden, en daar mede in de lichaamen in te dringen, besmet, een *vlug besmetzel* (*contagium volatile*) genaamd hebbe. Tot dit tweede hoofdsoort heb ik de meeste epidemische besmetzelen, en ook het menschelijk poksmet gebragt; zo dat het zelve al voor eerst in hoofdsoort van het koepoksmet verschilt.

§. 2. Zo veele soorten van besmetzelen als 'er zijn, ook even zo veele, en geen meêr of mindere bijzondere soorten van besmetlijke ziekten neeme men waar; bren-

(1) Zie meergem. prysverh. bl. 328 en verv.

brengende ieder bijzonder besmetzel zijn eige bijzondere soort van ziekte en geene andere voort: by voorbeeld het pestsmet geene kinderpokjes, en het poksmet geen pestziekten.

Zommige besmetzelen tasten nooit menschen, maar alleen dieren aan; en nog wel ieder van hun soort bijzonder, zo als de droes de paarden; de worm de schaapen; de veepest de runderen; de koepokken in *Glocestershire* alleen de uijers der melkgevende koeijen, latende stieren, ossen, kalveren, vaersen en al wat geen melk geeve, vrij.

Zommigen ontzien menschen noch dieren, maar tasten die beiden aan, zo als honds-dolheid en eenige weinige anderen.

Het grootste getal echter valt den mensch alleen aan, en beledigt, zo verre men weet, nimmer eenig ander dier, zo als onder anderen de kinderpokjes, mazelen, roodvonk enz.

§. 3. Diesvolgens, zo min als het droessmet der Paarden den worm bij de Schaapen, en deeze de veepest onder de Runderen kan voortbrengen; even min, en zelfs nog minder, kan, mijns bedunkens, dit dierlijk Koepoksmet in den mensch waare Kinderpokjes doen voortkomen; want zo men een smet aantreffe, het welk menschen en dieren beide aantaste, zo als dat der Hondsdolheid doet; ook dan ziet men daarvan bij beide, zo wel mensch als dier, bijna even gelijke verschijnzelen voortbrengen: Doch immers zulks ondervindt men van het Koepoksmet niet; want behalven den naam van *Koepokken*, met welken men gansch willekeurig deze ongesteldheid der melkgevende Koeien bestempeld heeft, bespeurt men geene de minste overeenkomst tusschen deze Koepokziekte, welke zich alleen

op de uijer van zo een melkgevend Koebeest bepaalt, en de waare Kinderziekte, die bij den mensch eenen algemeenen uitslag, gevolgd van etterzweeren, die eindelijk aankorsten en daar na afvallen, te voorschijn brengt; ja zelfs nog minder dan tusschen de Schurft en Kinderpokjes, naardien deze beide door menschelijk smet worden voortgebracht, en ook beide eenen zigtbaaren uitslag verwekken. Diesvolgens kan ik geene de minste verwantschap ontdekken tusschen het Koepokgif en het menschelijk Pokgif, welke plaats zou moeten hebben indien dit gif waare Kinderpokjes konde voortbrengen: want indien 'er tusschen deze beide eenige *analogie* of overeenkomst plaats hadde, dan zoude dit Koepoksmet bij den mensch even dezelve, en geene andere verschijnzelen, dan onder het Rundvee moeten voortbrengen; en zich ook maar alleen, of wel meest, bepaalen tot de borsten der zogende Vrouwen, en die, welke niet zogende zijn, althans Manspersoonen, jonge Dogters of Kinderen, geheel onbesmet laaten. Om welke aangevoerde redenen ik 'er zeer verre af ben om met *Dr.* WOODVILLE, PEARSON en anderen de Koepokken en Kinderpokjes als twee soorten van het zelfde geslacht te beschouwen. — Dit zal ook nog nader blijken, na dat ik in de volgende Hoofdstukken het Menschelijk- en Koepoksmet ieder afzonderlijk behandeld en vergeleken zal hebben, waarna ik, mijne gedagte nader zal opgeven over de uitwerking, die dit Koepokgif in 's menschen lichaam, allerwaarschijnelijkst, te weeg brenge.

III. HOOFD-

III. HOOFDSTUK.

Over het Menschelijk Poksmet en de waare Kinderpokjes.

§. 1. Waar uit het allereerste poksmet oorspronglijk zij, weet men even zo min, als de plaats of den tijd, waar en wanneer dit smet zich allereerst geopenbaard en Kinderpokjes voortgebragt hebbe. Volgens een *Arabisch manuscript*, dat op de Universiteit te Leiden bewaard wordt, zouden zij reeds in 't Jaar 572 in *Arabie* bekend geweest zijn; doch waar uit zij allereerst ontstaan of voortgekomen waren, daar van kan men in dat Geschrift geen het minste spoor ontdekken. Op het einde der jongst verlopene Eeuw, toen men eerst kennis is gaan krijgen aan de Koepokken van *Glocestershire*, en de inënting daarmede begonnen heeft, hebben zommigen in gedagten gekregen, of niet wel de waare Kinderpokjes van deeze zogenaamde Koepokken haaren eersten oorsprong ontleend hebben; en om dit gevoelen te staaven, heeft zeker voornaam voorstander dier inënting zelfs de oudheid te hulp geroepen en trachten te beweeren, dat waarschijnlijk de Kinderpokjes uit *Groot-Tartarije*, waar de rijkdom in Veekudden bestaat, allereerst afkomstig zoude zijn geweest; dan ik voor mij kan niet begrijpen hoe een voorstander der *Vaccine*, die zich verbeeldt dat de oorspronglijke Koepokken in *Glocestershire*, en de door inënting medegedeelde elders, niet besmettelijk, maar vermogende, zouden zijn, om de natuurlijke Kinderpokjes voor altoos uit te roojen, het in zijn hoofd kan krijgen, dat deeze Koepokken oudtijds in *Tartarijë* zo besmettelijk geweest zouden zijn, dat zij de natuurlijke Kinderpokjes oorspronglijk

lijk daar zouden verwekt hebben: ik wil gaarne bekennen, dat ik aan de Geſchied- en Natuurkundige Wijsgeerte van dien Schrijver geen kennis hebbe.

§. 2. Schoon wij den waaren aart of natuur van het pokſmet even min, als die der meeste andere beſmetzelen, kennen, ja zelfs niet eens nog weeten tot welk bijzonder ſoort van ſcherpte dit ſmet behoort; zo maken echter eenige voorname eigenſchappen en uitwerkzels, die het beſtendig voortbrengt, als mede zijn eigenaartige reuk ons het zelve zoo kenbaar, dat wij het daar uit duidelijk genoeg ontdekken en van alle andere beſmetzelen gemaklijk onderſcheiden kunnen.

§. 3. Ik heb het waare pokſmet, in het voorige hoofdſtuk, onder de vlugge beſmetzelen gerangſchikt; en wel onder dat ſoort, het welk nooit eenige dieren, maar alleen den mensch aantast; en dezen nog maar dan eerst, wanneer de voorſchikkende oorzaaken in mijn eerſte hoofdſtuk vermeld, medewerken; maar dan ook is dit gif zo beſmettend, dat een allergeringst gedeelte daar van genoeg is, om de allerkwaadaartigſte Kinderpokjes voort te brengen; die ook dan wederom nieuw ſmet uitgeven, doch niet eer, dan dat zij beginnen te zweeren en te rieken, en wel allermeest als zij beginnen te korſten; zo dat Kinderpokjes, die verdwijnen of zonder zweeren aandroogen, zo als de meeste ingeënte gewoon zijn, nooit beſmetten.

Wanneer het pokſmet aan de vrije en opene lucht wordt blootgeſteld, verliest het ſchielijk zijn beſmettend vermogen; maar naauw opgeſloten zijnde, kan het zeer lang, en ſomtijds Jaaren lang, zijn kracht behouden. Het is om die reden, dat men minder beſmetting verſpreidt, wanneer men de lijders aan de opene lucht blootſtelt; dan wanneer men hun in een beſloten vertrek

trek nauw opſluit; doordien de dampkrings-lucht van zo een vertrek door de uitvloeiſels van dit ſmet zodanig verzadigd geraakt, dat ze geheel beſmettend wordt, en zich oogenbliklijk mededeelt aan ieder, die daar voor vatbaar is, wanneer hij maar even over den dorpel van zo een beſmet vertrek kome; bovendien blijft dit ſmet aan de klederen en meêr andere zaaken lang vast hangen en verſpreidt alzo een algemeene beſmetting.

Schoon men de Kinderpokjes in onderſcheidene (*discretæ*) en ſamenvloejende (*confluentes*) gewoonlijk verdeele, zo heeft men echter maar éénc ſoort van pokſmet, welk deze beide, zo wel door de natuur, als konst, voortbrengt; en ik heb menigmaal waargenomen, dat in een en het zelve huisgezin één of meêr Kinderen aan de kwaadaartigſte ſamenvloeiende Kinderpokjes ſtierven, en dat hun nagelaten ſmet aan de overige Kinderen de allergoedaartigſte onderſcheidene Kinderpokjes mededeelde: Men houdt het ook daarom bij de inënting voor onverſchillig, of men ſtof van ſamenvloejende, dan van onderſcheidene, daar toe gebruike; zo dikwijis als ik mij, bij gebrek van ſtof uit afgezonderde, van die uit ſamengevloeide Pokken bediende, heb ik nooit eenig onderſcheid daarvan beſpeurd, en nimmer andere, dan afgezonderde, Pokpuistjes 'er van zien voortkomen.

Men ondervindt nooit, dat het pokſmet met eenig ander beſmetzel in een en hetzelve lichaam zich te gelijk ontwikkele, of dat bij voorbeeld Kinderpokjes en mazelen in het zelve voorwerp te gelijker tijd worden voortgebragt, maar wel, dat zij op elkander volgen. Camper zelf zegt, dat het pokſmet zich niet vermenge met andere ſcherpheden of met de kwaade geſteld-

ſteldheid des bloeds; doch hier in zou ik van dien Hoogleeraar verſchillen, naardien mij, bij Inëntelingen, welke aan de Engelſche ziekte laboreeren, duidelijk het tegendeel gebleken is: — ook heb ik, wanneer 'er kwaadaartige Kinderpokjes algemeen heerschten, duidelijk de inmengzels van haar natuurlijk ſmet bij mijne inentingen waargenomen: van daar, dat deze inenting, zo als ik nader betogen zal, buiten beſmettingstijden altoos allerveiligst verrigt kan worden.

IV. HOOFDSTUK.

Over het Koepokſmet en Koepokken.

§. 1. Het Koepokſmet, ſchoon men 'er niet dan voor het Jaar 1798. door Dr. JENNER melding van gemaakt vinde, wil men echter, dat reeds langen tijd in het westelijk gedeelte van *Engeland*, in *Glocesterſhire*, zij bekend geweest: — en daar men met geene genoegzaame zekerheid tot nog toe kan vastſtellen, dat deze Ziekte ook in andere Landen onder de melkgevende Koeien wordt waargenomen, zoude die, mijns bedunkens, beter voor ééne van die Landſtreek *endemiſche* dan *epidemiſche* Runderziekte gehouden dienen te worden: het geen dan al wederom een verſchil tusſchen dit Koepokſmet en Menſchenpokſmet zou uitmaken.

Wel is waar, ſommigen willen, dat ook in eenige ſtreeken van *Duitschland* deze Ziekte zou zijn waargenomen; doch wie weet, of zij, zo wel als de Hr. BERKHEY, de *blaar* daar niet voor aangezien hebben; immers zo verre ik weet, zijn 'er geene duide-

delijke berichten, dat men met de daar geteelde ſtof wélgeſlaagde inentingen gedaan hebbe. In een *Programma van een Inſtituut van Vaccinatie te Haarlem*, vindt men, ten betooge dat de oorſpronglijke Koepokken ook hier te land niet zonder voorbeeld zijn, als een opmerkenswaardig verſchijnſel opgegeeven, dat zeker Kind eerst in het zelfde huis, en naderhand opzettelijk, aan de natuurlijke Pokken blootgeſteld, geheel verſchoond is gebleven; het geen men daar aan toeſchrijſt, dat juist dit Kind eenigen tijd te vooren met de uijers eener Koe geſpeeld en die gemolken hebbende, daar op puisten aan de handen enz. en dus de oorſpronglijke *Vaccine* gekregen hadt. — Zonder hier over te willen beſliſſen, merke ik alleen aan, dat dit geen zeldzaam geval is, dat een Kind onder de zwaarſte beſmetting verkeere en op dien tijd vrij blijve; de reden daar van heb ik (§. 3. eerſte Hoofdſt.) opgegeven; dan of nu in dit geval de oorſpronglijke *Vaccine* dit Kind bevrijd hebbe, laat ik den Lezer uit den *Algemeenen Konst- en Letterbode* N°. 16. van 17 April 1801. liefst zelve beoordeelen. De Groningſche Hoogleeraar E. J. THOMASSEN à THUESSINK zegt daar, dat aan hem na een allernauwkeurigst onderzoek genoegzaam gebleken is, dat de waare Koepokken, even als elders, ook in ons Gemeenebest onbekend zijn; dan dat juist die valſche Koepokken, welke van JENNER beſchreven worden, op veele plaatſen hier te Lande, geene zeldzaame Ziekte der Melkkoeien zij: Daar en tegen houdt de beroemde Schrijver der Natuurlijke Historie van ons Vaderland J. LE FRANCQ VAN BERKHEY deze Koepokken voor een ſoort van etterblijnen en blaaren, die alom en inzonderheid in ons Vaderland, bij de Landlieden, onder den naam van de *blaar* bekend

zijn: Dan hoe veele gelijkheid 'er in de vergelijkende tafel van dien Geneesheer tusſchen deeze beide Ziekten ook moge waargenomen zijn, zo kan ik echter met dit gevoelen niet inſtemmen, zo lang men door inëntingen uit deze bij ons zo wél bekende etterblijnen geen zekere proeven daar van genomen hebbe; welke mij nog niet bekend geworden zijn, dat hier of in Duitschland gedaan zijn. Men zou ook deeze te *Haarlem* kunnen doen; indien de oorſpronglijke Koepokken zich daar andermaal vertoonden.

§. 2. Dr. JENNER ontleent den eerſten oorſprong van het Koepokſmet van den etter, welke voortkomt uit de zweeren van de hoeven der Paarden, bij ons overhoef genaamd, zijnde in onze Republick doorgaans een erflijk gebrek der Paarden, welk zich meesten tijds niet eerder ontdekt, voor dat het Veulen twee of drie jaaren oud zij; en offchoon door Dr. WOODVILLE en COLEMAN door proeven bewezen is, dat de overhoef niets gemeens met de Koepokken heeft, blijft echter Dr. JENNER, zonder genoegzaame bewijzen, bij zijn gevoelen; waar tegen ik nog zoude kunnen inbrengen, dat het te bewonderen is, dat, daar de overhoef der Paarden in ons Vaderland zo bekend is, deeze in ons Land dan ook geen waare Koepokken, even zo wel als in *Glocesterſhire*, voortbrenge; of zij zoude volgens BERKHEY *de blaar* moeten zijn, daar (§. 1.) over gehandeld is.

§. 3. Indien de Koepokken zoo als meest allen willen, niet beſmetten, dan alleen door aanraking; dan behoort ook haar ſmet onder de vaste beſmetzelen, en verſchilt dus ook in dien opzichte van het waare pokſmet. Ten bewijze dat het niet beſmet, weet Prof. THUESSINK geen ſterker proef te geven, dan de volgen-

gende, die hij zelven genomen heeft: in een huis waar in een moeder met twee kinderen waren, die niet gepokt hadden, moest hij eerst het kind aan 's moeders borst inënten, terwijl de moeder 'er voor zich zelve nog niet toe kon besluiten, en het oudste kind een zwaare doorloop met koorts hadt: deze zuigeling, welke niet alleen eene regelmatige koepok op den arm, maar ook koorts en uitslag hadt, besmette noch de moeder, noch het ander kind, waarbij het sliep. Na verloop der inënting van dit kind, werd het andere ingeënt, het geen ook zeer geregeld afliep: eerst na 14 dagen entte hij de moeder in, welke niet alleen een pok op den arm, maar zelvs een zeer sterke algemeene uitslag bekwam.

Ik geeve deze waarneming hier in haar geheel op; nadien die Hoogleeraar ze voor het sterkste bewijs houdt, dat de inënting der koepokken niet besmette; het geen ik gaarn wil toestemmen, doch onder die voorwaarde, dat indien ik verscheide soortgelijke voorbeelden van de gewoone inënting, door mij en anderen waargenomen, bijbrenge, zij voor even voldoende bewijzen, dat de inënting door menschelijke pokstof ook niet besmettende is, dienen zullen. —

Dan ik spaare deze, om 'er het eerste artikel mijner vergelijkings-tafel mede te bewijzen: en zo 'er al eens enkele voorbeelden zijn mogten, dat door de inënting, na dat zij door een verkeerd bestuur, of door inmengsel eener natuurlijke besmetting, meer dan gewoon pokken verwekt hadt, enkele persoonen besmet waren geworden; dan stond zij nog maar met de *vaccine* daarin gelijk, waarvan haar eerste voorstander *Dr.* WOODVILLE ook erkent, dat in gevallen,

waar veele pokken verschijnen, de koepokken insgelijks door de uitwaasſemingen beſmettende zijn.

Dat eindelijk de inënting door koepokſtof, even min en onverdiend, als de inenting door menschenpokſtof, vrij blijve van de aantijging, als of zij het kinder-pokſmet verſpreide, blijkt uit de *Rotterdamſche Courant* van 23 Junij 1801, waar in uit *Weenen* den 10 Junij bericht wordt, dat bij een Keizerlijke verordening op nieuws bevolen is, dat de inënting der kinderpokjes of ook die der koepokken, niet mag geſchieden binnen deze Stad, maar alleen in de voorſteden, en wel bijzonder in zulke huizen, die van tuinen voorzien zijn, en waarin de ingeënte geene verkeering met andere gezonde perſoonen kunnen hebben.

§. 4. Men onderſcheidt de oorſprongelijke koepokken, en dus ook haar ſmet, in twee ſoorten, in *waare* en *valſche*; het eerſte ſtelt men, dat tegen de kinderziekte beveiligt, doch niet het laatſte ſoort. — Dr JENNER geeft drie oorzaken der valſche koepokken op: 1°. Van zulke pokken, aan de uijer der koe komende, die geen waar pokgif bevatten. — 2°. door ſtof, die genomen wordt uit zweeren van waare koepokken, maar die door gisting, of door rotting haar eigenaartige kragt verloren heeft. —— 3°. door ſtof, wel uit eene waare, maar uit eene al te rijpe koepok genomen. Als wij bij deze opgenoemde oorzaken in aanmerking neemen, dat men vrij eenparig van het koepokgif getuigt, dat het zelve veel ſpoediger dan het menschlijke pokſmet zijn kracht verlieze, dan is 'er meer mooglijkheid, om valſche, dan waare, oorſprongelijke koepokſtof uit *Engeland* te ontvangen; en daar ik zo aanſtonds bewijzen zal, dat

dat men vooraf (*a priori*) niet kan weeten, of die ſtof *valſche*, dan *waare*, koepokken zal voortbrengen, zo moeten wij ons dus van een gansch onzeker middel bedienen, dat zelfs ſomtijds na het afloopen der ziekte en dus van agteren (*a posteriori*) ons nog onzeker laat of het waare dan valſche koepokken hebbe voortgebragt: want offchoon Dr. JENNER en WOODVILLE in *Engeland*, en AUBERT in *Vrankrijk*, vaste characteristieke onderſcheidstekenen tusſchen de echte en onëchte koepokken doen kennen, zo zijn echter deze ſomtijds zo duister, dat zelf kundige Geneesheeren, daardoor misleid, de grootſte misſlagen begaan. Ten bewijze hier van is de waarneming van Dr. DE CARRO te *Weenen* zo voldingend, dat ik die hier in haar geheel uit den algemeenen Konst- en Letterbode overneeme:

„ Een Heer van 40 Jaaren oud, die de kinderziekte in zijne jeugd gehad hadt, wierdt door Dr. DE CARRO, te *Weenen*, met verſche koepokſtof ingeent: de pok, welke zich daar op vormde, was zo ſchoon en zo overeenkomstig met de eerste afbeelding van JENNER; de groote hoeveelheid ſtof, welke zich daar uit ontlastte, de uitgebreide ontſteking, de gladde aan de huid vast aanhangende korst, de pijn in de *deltoides* en borstſpier, en de lange tijd, welke 'er verliep, voor dat de pok genezen was, maakten, dat Dr. PELCHIER, van *Geneve*, deze ſtof boven andere verkoos, om die naar zijn vaderland mede te neemen, en daar mede in te enten; hij entte hier mede één-en-twintig menſchen in, en het beloop kwam hem zeer ſchoon en ſnel voor: alle deze ingeënten, zelvs die geenen, welke algemeene toevallen gehad hadden,

„ kregen op nieuw, met menſchenpokſtof ingeënt
„ zijnde, de kinderziekte: dit zelvde gebeurde ook
„ aan Dr. DE CARRO zelven, die daarom ook
„ aanraadt, om nooit uit volwasſenen de koepokken
„ in te enten, waar van men niet zeker is, of zij te
„ vooren ook menſchenpokken gehad hebben."

Of men nu uit dit ééne zo zonderlinge geval voor eenen vasten algemeenen regel kan aanneemen, dat de koepokſtof van menſchen, die voorheen natuurlijk gepokt hebben, valſche koepokken voortbrengt, laat ik ieder na zijn verkiezing overdenken.

Ook brengt Dr. JENNER een menigte voorbeelden bij, waar in de valſche koepokſtof eene de koepokken zeer gelijkende, en dikwerf nog heviger, ziekte heeft voortgebragt, zonder het lichaam de dispoſitie voor de kinderziekte te benemen: Zo ook vaccineerde Dr. WOODVILLE de beide kinderen van een aanzienlijk Heer in *Engeland*; zij kregen beiden die ziekte, doch de een in een zeer hevigen, en de ander in een zeer geringen graad; beide geheel herſteld zijnde, voorſpelde die Geneesheer, dat de zoon, die de koepokken in den geringsten graad had doorgeſtaan, tegen de natuurlijke kinderziekte beveiligd was; maar dat de ander, die dezelve in een' ſterkeren graad hadt doorgeſtaan, daar allerwaarſchijnlijkst nog vatbaar voor bleef: — Zij beiden werden naderhand met menſchelijke pokſtof ingeënt, en de voorzegging van dezen Arts wierd vervuld: — Dit wonder wordt nog wonderlijker, als men 'er bij aanmerkt, dat beiden met dezelve koepokſtof te gelijker tijd ingeënt zijnde, de een *waare*, en de andere *valſche* koepokken gekregen heeft: iets, het welk men bij deze konstbewerking (zo als uit § 5 nader zal blijken) meermaal gewoon

woon is waar te nemen, in zo verre zelfs, dat door valsche koepokstof *echte* koepokken, en door de waare stof *onëchte* zouden zijn voortgebragt.

§. 5. Hier te land en ook elders, daar de koepokken onder het rundvee onbekend zijn, kan deze koepokstof niet, ten zij uit *Engeland* overgebragt, oorspronglijk van de uijers der melkgevende koeijen genomen worden; de inënting daar mede moet dus bij ons geschieden met stof uit gevaccineerde persoonen, die eerst in het menschelijk lichaam eene *regeneratie* ondergaan heeft, en best daar toe geschikt wordt gehouden, op dien tijd, dat zij vloeibaar en helder is, zo als zij gemeenlijk op den 9, 10 of 11den dag bevonden wordt, terwijl men ze afkeurt, wanneer ze te dik en te lijmig is, zo als zij zich gewoonlijk op- en na den twaalfden bevindt.

De Hoogl. THEUSSINK geeft in zijn vertoog over de valsche koepokken (*) twee voornaame oorzaaken op, waaruit de valsche koepokken bij ons ontstaan, *voor eerst*, wanneer de koepokstof, offchoon op zijn tijd genomen en wél gedroogd, te lang bewaard, of met te veel water verdund is; of *ten tweede*, wanneer die stof dan eerst wordt genomen, als zij reeds lijmig en dik is geworden.

Nog zegt hij, dat bij sommige menschen die menschen-pokken gehad hebben, de koepokstof wel eens een soort van *bastaard-koepok* veroorzaakt, welke van de *valsche koepok*, uit ontäarte stof ontstaande, verschilt: zo dat hij dus al drie soorten van koepokken op-

(*) Zie N. 16 en 17 van den Algemeenen Konst- en Letterbode, 1801.

opgeeft: als wij hier nu nog bijvoegen, dat, volgens Dr. JENNER, het in *Londen* geteelde koepokgif meer besmettend is en minder ontsteking veroorzaakt, dan dat op het land, en dat het pokken voortbrengt, welke meer naar kinderpokjes gelijken: en dat iets diergelijks de Heelmr. A. PESANT te *Strien*, van de stof, die hij uit *Rotterdam* gekregen hadt, ook meent waargenomen te hebben; gevende hij boven dien daar bij nog in bedenking, of koepokstof, genomen van jonge dochters of vrouwen, die *menstrueeren*, voor deze inënting wel bekwaam zij: naardien hij verscheide inentingen, die niet gevat hebben, daar mede gedaan hadt.

Nog kan ik hier bijvoegen een zonderling bericht, dat mij in *Oudorp* is medegedeeld, aangaande meêr dan twïntig aldaar gevaccineerde perzoonen, bij welken deze inënting of niet gevat, of valsche koepokken voortgebragt heeft, zijnde de stof door twee bijzondere inënters voor die allen genomen uit eene gevaccineerde, die kwaad zeer op het hoofd hadt, waar aan men toeschreef, dat deze pokstof valsch en ontaart was geworden.

Eindelijk geeft de Hoogleeraar VAN MAANEN ook nog in bedenking, of, daar het door ondervinding bewezen is, dat de koepokstoffe het staal aanvreet, ook deeze aanvreeting misschien de opgevangene stoffe doe ontaarten, dezelve tot voortplanting der ziekte ongeschikt maake, en dus doende van veele mislukte inëntingen eene rede oplevere?

„ De werking toch der koepokstoffe op het staal
„ zal (zegt hij) denkelijk voor het oog niet dadelijk
„ zigtbaar zijn, zo als zij zulks naderhand wordt,
„ terwijl echter eene wederkerige, schoon aan het oog

„ ver-

„ verborgene werking van de pokſtof op het ſtaal, „ en van het ſtaal op de pokſtof, zeer wel alvo„ rens plaats kan hebben, met geen ander gevolg, „ dan 't welk wij zo even vermoedden

Zie daar nu reeds een zevental van oorzaaken opgeteld, die men of zeker weet, of op gronden van zeer veel waarſchijnelijkheid vermoedt, dat valſche koepokken kunnen voortbrengen; en wie weet, hoe veelen 'er hier na nog ontdekt zullen worden? —— Indien men hier nog eens bij overweegt, dat het alreeds buiten tel is, door hoe veele verſchillende voorwerpen de koepokſtof, die men thans hier te land gebruikt, al gegaan is, en hoe zij dus even zo veelmaal door het menſchelijk lichaam hervormd is, wat heeft die ſtof dan niet al dikwijls gelegenheid gehad om te verbasteren, offchoon Dr. COLON de mogelijkheid dezer ontaarting ontkent? Wat wordt 'er dan niet veel oplettendheid omtrend de keuze dezer ſtof vereischt? en hoe naauwkeurig men daar ook acht op geeve; hoe dikwijls vindt men zich niet evenwel daar nog in te leur geſteld? zo als bijzonder de Hoogl. VAN MAANEN ondervonden heeft, aan drie kinderen, die alle na de één *drie-* en de twee andere *viermaal* met alle oplettendheid door hem gevaccineerd geweest te zijn, egter naderhand nog de natuurlijke kinderziekte gekregen hebben. — Indien men al voorgeven wilde, dat geen een van deze drie kinderen waare koepokken gehad zoude hebben, daar 'er zich ten minste bij N°. 3 vrij duidelijke kenmerken van vertoonden, mag ik dan niet vraagen, wat men met mogelijkheid meer kan doen, dan door dien Hoogleeraar, om echte koepokſtof te bekomen, gedaan is? Immers, althans de *derde maal* was die ſtof met alle naauwkeurigheid ten behoorlijken tijd genomen uit een'

gevaccineerde, bij wien de koepokziekte een' geregelden loop hadt; zij was zeer helder en vloeibaar, pas drie dagen oud, toen de inëntingen 'er mede geschiedden; niet wel vroeger kan men ze althans uit *Engeland* bekomen; ook heeft Dr. DE RUUK met het beste gevolg een kind met die zelve ſtof ingeënt, waarvan 'er nog meêr anderen gevaccineerd zijn. Men kan dus geen echter koepokſtof, die ons van elders toegezonden wordt, verlangen. Daar nu de konstbewerking zelve ook met de meeste nauwkeurigheid door een' Hoogleeraar in de Geneeskunst verricht zij; welke gevolgen zullen 'er dan niet te wagten zijn, van honderden, die in het Eiland *Goedereede*, de meeste door een' timmermans-knegt en veldwerkers, gevaccineerd en thans gerust zijn, dat zij voor altoos tegen de natuurlijke kinderpokjes daar door beveiligd zullen zijn? Men heeft ook daar, ſchoon men de ſtof veeltijds versch uit het eene voorwerp in het ander onmiddelijk overbragt, al zeer dikwijls tot twee-, drie- en meêrmalen over-inëntingen moeten doen; en ook reeds verſcheidene voorbeelden, dat na zogenaamde mislukte inëntingen, of valſche koepokken, de natuurlijke kinderpokjes gevolgd zijn. Ten blijke hier van, maar ook nog allerbijzonderst van de nadeelige gevolgen, die uit de plaatslijke ontſteking eener valſche koepokinënting ontſtaan kunnen, zal het volgend geval, dat ik zo nauwkeurig, als mij mogelijk was, hebbe nageſpeurd, dienen kunnen: — In de maand *Januarij* van dit jaar 1801. waren drie kinderen van JAN DEN BLYKER, wonende onder *Oudorp*, mede met koepokſtof ingeënt, door zekeren burger, aldaar woonachtig, welke, offchoon hij alleen tot den arbeid geſchikt was, en geene de minſte heel- of geneeskundige ken-

kennis bezat, niet te min, reeds verre over de honderd perſoonen, voor één gulden per kop, gevacc i neerd hadt: en wel bij deze drie kinderen, met dat gevolg, dat bij geen een van hun, zo men voorgeeve, de waare koepokziekte gevolgd is: Maar bij het oudſte meisje, zijnde omtrent zeven jaaren, ontſtondt reeds op den volgenden dag, door de plaatzelijke werking dier ſtof, zo een geweldige zwelling en ontſteking van den gantſchen arm, tot de toppen der vingeren toe, dat de ouders zich genoodzaakt vonden den *Aide Chirurgyn der Artillerie* te hulp te roepen, en aan diens kunde en zorg hun kind in deze allerzorgelijkſte omſtandigheid over te geeven. Omtrend vijf weeken daarna met dien genees- en heelkundigen in conſult komende, verhaalde hij mij, dat nu eerst dit kind, het welk hij toen nog dagelijks ging bezoeken en bezorgen, het gevaar te boven gekomen ſcheen te zijn, maar dat hij in het eerst wegens de allerhevigſte ontſteeking van den ganſchen arm, zeer voor een verſterving, en wegens de daar bij verzeld gaande koortſen en ziekten, niet minder voor het leven van het kind bedugt was geweest. — De ouders, die ik ook daar over ondervraagd heb, getuigden mij het zelfde. Bij gelegenheid, dat ik bij hun een gezogte boodſchap maakte, om onderzoek te doen na het tweede kind, dat een jonger zoontje was, en omtrend drie weeken na die inënting, de natuurlijke kinderpokjes gekregen hadt, waarvan ik toen nog de korſten zelve gezien hebbe: bij het jongſte kind, zijnde een zuigeling, was destijds nog niets waar te neemen.

Ik erken ten opzichte van dit geval, en ik heb het ook niet verzwegen, dat deze inëntingen door een onbevoegd, en in de geneeskunst onervaaren, perzoon

 ver-

verrigt zijn ; dan in mijn voorige 4de §. heb ik tevens aangetoond, hoe zich ook wel eens kundige Artſen in de waare en valſche koepokſtof vergisſen kunnen ; ja zelvs, zo als DE CARRO, na dat zij de tafels van JENNER daarbij vergeleken, en de koepokziekte zelve hebben zien afloopen. Men moet het dus maar als een zonderling geluk aanmerken, dat zij 'er geen ſoortgelijken ſlegten uitſlag van ondervonden hebben; en nog gelukkiger moet men den Hoogleeraar THEUSSINK beſchouwen, die door valſche ſtof, welke hij reeds vier dagen vroeger ter inëntinge hadt afgekeurd, zo geregelde koepokziekte verwekt heeft, dat de ſtof daar van wederom bekwaam werdt, om anderen mede in te enten. Immers indien men zijne veertien waarnemingen over de koepokken (*) nauwkeurig inzie en onderling vergelijkt, dan zal blijken, dat N°. 2. op den 14 *December* wierdt ingeënt, en dat hij de ſtof daar van op den twaalfden dag na de inënting (zijnde den 26 *December*) reeds zo lijmig en dik bevondt, dat hij ze voor de inënting onbruikbaar oordeelde; en des niet te min nam hij vier dagen later (den 30 *December*) uit dit zelvde kind, N°. 2. op nieuws wederom ſtof, en entte daar mede N°. 3. en 4. in, met dat gevolg, dat het bij het oudſte kind niet ſcheen gevat te hebben; maar bij het jongſte des te beter, naardien de ziekte daar zo regelmatig in afliep, en de pok den tienden dag zo volkomen gevuld was, dat daar uit wederom vier andere wierden ingeënt.

Niets, zo als ik reeds op het einde van de voorige §. aanmerkte, komt mij minder begrijpelijk en meer tegens de natuurleer ſtrijdende voor, dan dat, (zo als men

(*) Zie K. en L. B. 1801. No. 12 en 13.

men wil dat bij de *vaccine* gebeurt) twee verſchillende verſchijnzelen uit een en dezelve oorzaak ontſtaan kunnen; zo als indedaad gebeuren zou, wanneer twee of meêr bijzondere perzoonen met dezelve ſtof, en op denzelven tijd gevaccineerd zijnde, de een waare, en de ander valſche koepokken verkreeg: men kan hiervan verſcheidene voorbeelden vinden, onder anderen uit de waarnemingen van THUESSINK over de valſche koepokken (*), de *eerſte* door Dr. SCHUURMAN, van *Steenwijk*, de *tweede* door Dr. HOFSTEDE en Dr. HIDDINGH, en onder zijne waarnemingen over de koepokken (†), N°. 3. en 4. — N°. 5. en 6. — De waarneming van Dr. WOODVILLE, daar. ik in mijn vierde §. van geſproken heb.

§. 6. De uitwerkzels der koepokſtof, of de verſchijnſelen, die men bij de koepokziekte waarneemt, worden door de voorſtanders daar van zo verſchillende opgegeven, dat, indien men daar eene vergelijkingstafel van wilde opmaaken, men niet anders dan gantsch tegen elkander inlopende en ſtrijdende berichten ontdekken zou. Dr. COLON zegt, dat nimmer eene algemeene uitbotting plaats hebbe, en dat de werking zich bepaale in den omtrek van iederen ſteek, derwijze, dat, wanneer men twee ſteken maakt, men twee puisten, en niet meêr verkrijge. Het zelve zegt ook de *Geneeskundige Commisſie te Parys*, in haar rapport van 26 October 1800. Profr. THUESSINK, heeft integendeel, bij alle zijne ingeënte te *Groningen* min of meêr uitſlag waargenoomen. Dr. PEARSON ſtelt, dat de

(*) A. K. en Letterbode, 1801. No. 16—17.
(†) A. K. en Letterbode, 1801. No. 12—13.

de koepokken gewoonlijk geene algemeene uitbotting hebben; doch dat echter menigmaal zulks over het ganſche lichaam plaats grijpe, en dat zij dan zeer gelijken na zommige ſoorten van kinderpokjes, waarvan de ſtof genomen zijnde, wederom gelijke uitbottings-gevallen voortbrengt, en nooit weder terug keert tot den gewoonen toeſtand van ordinaire koepokken. Dit zo zijnde, zal mogelijk de heer THUESSINK zich van zulk ſoort van ſtof bediend hebben; welk door volgende proeven met andere ſtof ſpoedig te ontdekken zoude zijn.

Volgens Dr. JENNER bragt het koepokgif, in *Londen* geteeld, pokken voort, die meêr na kinderpokjes geleeken. — Dr. BALHORN en STROMEIJER te *Hanover* hadden twaalf perzoonen gevaccineerd, van welke 'er zeven de ziekte kregen, en daar van drie eenen algemeenen uitſlag.

Dr. WOODVILLE heeft bij drie vijfde van zijne patienten eene min of meerdere uitbotting waargenomen, en volgens zijn 87ſte geval zelvs pokken, die in 't aangezicht ſamenvloeiden: doch Dr. COLON heeft, uit een mondgeſprek met dien Arts, vernomen, dat hij naderhand zulks aan de uitvloeizels der ingeënte Kinderziekte in hetzelve hospitaal toeſchreef, en ik wil dit geloven waar te zijn; naardien ik vervolgens betogen zal, dat het koepokgif geen waare kinderpokjes, en dus ook geen ſamenvloeiende, kan voortbrengen. — Maar dan ſtrookt dit wederom geheel niet met het gevoelen van THUESSINK en anderen, die vastſtellen, dat de koepokken geene *complicatien* met de heerſchende ziekten aannemen, en zouden dus ook in dien opzichte boven de gewoone inënting bijzonder bevoorrecht zijn.

Dr. COLON zegt, en het wordt van veelen voor goe-

goede munt aangenomen, dat de geene, aan welken de koepokken zijn ingeënt, nooit eene ziekte ondervinde, en dat zo hij al eenige koorts gevoelt, deze dan zeer gering is; hij heeft nooit eenen ingeënten zijn bed zien houden of den eetlust verliezen, enz. Daar het nu hier uit schijne, dat deze Arts maar zeldzaam eenige, zelfs zeer geringe, koorts, bij de koepokinënting heeft waargenomen; hoe moet men dit dan toch overeenbrengen met de waarnemingen van Dr. PEARSON, die vastſtelt, dat plaatſelijke ziekte, zonder koepokken-koorts voor de kinderziekte niet behoede; het welk ook Dr. DIBBETZ en ONTYD zeggen, dat door de ondervinding bewezen zij: — Ook zegt HUFELAND, dat 'er ten minſte eene koortſige beweging ſchijne vereischt te worden, tot de volkomene wezentlijkheid der koepokken. Dit dan zo zijnde, blijft 'er dan geen groote vrees over, dat de meeste gevaccineerde door Dr. COLON, welke geene de geringſte koorts gehad hebben, voor de natuurlijke kinderziekte even als voorheen vatbaar blijve?

Ik heb verſcheidene, zo inënters als ingeënten met Koepokſtof, zo wel ten opzichte der ziekten en koortſen, als over de zwelling en ontſteking der armen, als ook over de moeijelijke en langduurige genezing der wondjes, geheel anders dan Dr. COLON horen getuigen, en dat zij al dikwils niet zonder merklijke bekommering daar over zijn geweest. Dan daar de meesten hunner zich buiten dit geſchil willende houden, niet verkoozen dat ik van hunnen naam gebruik zou maaken; zo kan ik mij alleen maar bepaalen bij die gevallen, welke men door de voornaamſte Schrijvers over, en voorſtanders der *Vaccine*

ge-

geboekt vindt, en van welke de meesten door Dr. DIBBETZ en ONTYD zijn bijeenverzameld.

Dat de ontſteking der armen bij de wondjes zomtijds al vrij aanmerkelijk moete geweest zijn, ſchijnt te blijken uit het gebruik der plaatſelijke middelen, zo als GOULARD's water, enz. waar van JENNER, THUESSINK en anderen zich bediend hebben. Wat de koepokziekte zelve, en de daarmede verzeld gaande koortſen en toevallen aanbelangt, deze zijn ook altoos niet zo gering en nietsbeduidende geweest, als Dr. COLON ons opgeeft, blijkens Dr. WOODVILLE, die bij een vierde gedeelte van vijf honderd zijner patienten eene zichtbaare ongeſteldheid des lichaams beſpeurde; en in zijn 87ſte geval, waar in de pokken in het aangezicht ſamenvloeiden, vertoonden zich koorts, keel-ontſteking en meer andere aanmerkelijke toevallen; terwijl de eetlust niet vóór den tweeendertigſten dag terug kwam.

Volgens JENNER komen de koepokken van veele patienten in *Londen*, op eene de kinderpokjes zeer nabij komende wijze, tot een' zekeren graad van rijpheid. Te *Weenen* begon een der vier gevaccineerde kinderen reeds 's avonds van den vierden dag ongeſteld te worden, en had nog den dertienden dag eene hevige koorts, welke den geheelen nacht voortduurde, en eerst den veertienden dag ophield; en dit noem ik eene ziekte hebben.

Dr. HEIM te *Berlyn*, zegt: de ziekte der koepokken is zeer veel zagter, dan die der kinderpokken; echter zijn de kinderen, geduurende eenige dagen, gemeenelijk van den negenden tot den twaalfden, ziek genoeg, hebben hevige koorts, vergezeld van een ſterk zweet.

De

De Heelmeester PESANT vaccineerde zijn eigen kind, welk omtrend twee en een half jaar oud was, „ het werdt (zegt hij) op den vierden dag na de vac- „ cinatie, geheel ſchielijk ziek, kreeg een *febris re-* „ *mittens*, die continueerde tot aan den twaalfden „ dag, en eerst begon te *intermitteeren* op den ne- „ genden dag, verzeld met walging en braaking; de „ twee eerſte dagen een wit beſlagen tong, de mond „ ſterk ruikende, pijnen in het hoofd, in de lenden, „ in de keel; bezetting op de borst, geduurige hoest, „ ontſtoken aangezicht, een urine met een licht wit „ melkachtig bezinkzel; zo dat ik de eerſte dagen „ niet dan natuurlijke pokken verwachtte; dan zonder „ dat die verſchenen, verminderden alle die toevallen „ op den negenden, en eindigden geheel met den „ twaalfden dag. — Intusſchen vertoonde zich de „ *Vaccine* met een aanmerkelijke ontſteekings-ring, „ met een rond plat, in het middenpunt een weinig „ ingebogen blaasje, bevattende eene zeer vloeibaare „ ſtoffe, welk blaasje doorbrekende, tot aan den negen- „ tienden dag, veel dunne *lympha* ontlastte, en eerst „ met den twintigſten dag begon te drogen, terwijl „ zich de ontſteekings-ring, met een aanmerkelijke „ zwelling en verharding, als een *eryſipelas*, over „ den geheelen voorärm, van den elleboog tot aan de „ hand, uitgebreid had. Dit kind, in dien tijd drie „ kiezen gekreegen hebbende, herſtelde daar na vol- „ komen."

Dr. COLON zegt evenwel al verder: de koepokken zijn nooit doodelijk; zij kunnen het niet zijn, daar zij nooit met ziekte gepaard gaan. Schoon ik, door zo even aangetoond te hebben dat de Koepokken ſomtijds wel degelijk ziekte verwekken, hem den grond-

grondſlag waar op hij bouwt, dat koepokken niet doodelijk kunnen zijn, heb doen ontzinken; zal het echter nog bovendien uit voorbeelden, die van doodelijke gevolgen geweest zijn, en in het vijfde artikel der vergelijkings-tafel, en ook in de uitbreiding daar van, vermeld worden, nog nader blijken, dat ook hier in deze Geneesheer mistaste en de voordeelen der *Vaccine* veel te hoog opvijzele, terwijl hij die der gewoone inënting al te zeer verkleine.

Eindelijk, en hier mede zal ik dit hoofdſtuk beſluiten, wil men, dat de koepokziekte ook daar in van de kinderziekte verſchille, dat haare werking, niet, zo als bij de kinderpokjes plaats heeft, door de tegenwoordigheid van het mazelenſmet belet worde, maar dat mazelen en koepokken gelijktijdig in een en het zelve lichaam zich ontwikkelen kunnen; waar van men verſcheidene voorbeelden opgeeft, en onder anderen, één van zeker kind, het welk de koepokken waren ingeënt, na dat het 's daags te vooren aan de mazelen was ziek geworden; de mazelen behielden hunnen gewoonen loop, en de koepokziekte ook den haaren; zo dat dit kind op denzelven tijd twee ziekten gelijk hadde door te ſtaan. — Daar nu Profr. THUESSINK onder de voorrechten der *Vaccine* boven de gewoone inënting ook in rekening brenge zijne vooronderſtellingen dat de *Vaccine* geene *complicatien* met de heerſchende ziekte aanneeme: mag ik dan ook niet onder de voorrechten der inënting met menſchelijke pokſtof tellen, dat deeze, geduurende haaren loop, de lijderen voor mazelen, en mogelijk ook voor meêr andere uitbotting-ziekten beveilige, en men daar door de ontwikkeling van maar ééne ziekte te gelijk hebbe door te ſtaan?

V. HOOFDSTUK.

Over het vermogen van het Koepokgif, en dat van het waare Kinderpokgif, onderling vergeleeken.

§. 1. Uit eene vergelijking van het geen wij over de besmetselen in het gemeen, en over het menschen- en koepoksmet, ieder afzonderlijk in de drie voorgaande hoofdstukken verhandeld hebben, blijkt, mijns bedunkens, ten klaarste, dat deze twee besmetzels in allen opzichte van elkanderen verre onderscheiden en gantsch niet eensoortig zijn, ja zelfs tot in zo verre verschillen, dat de verschijnzelen, die het koepoksmet gewoonlijk bij den mensch voortbrengt, maar nauwelijks toelaaten, dat men het zelve rangschikke onder het geslacht der besmetzels, welke uitbottende ziekten (*morbi exanthematici*) voortbrengen. Immers zommige Koepok-inënters hebben nooit, en andere maar zeldzaam, een algemeene uitbotting, en dan nog niet na pokken gelijkende, waargenomen. Bovendien erkent men eenparig, dat de plaatselijke verschijnselen bij de wondjes der Koepokinënting, en de stof, welke in het blaasje vervat is, ook zeer veel verschillen van die der inënting met menschelijk pokstof: Wel is waar, dat de wondjes der eerstgemelde doorgaans een vrij geregelden en hen gewoonen loop houden, dan dit hebben zij slegts gemeen met die, welke door een vloo, mugge, wespe of honigbije worden aangebragt, vertoonende deze ook ieder haare gewoone verschijnzelen.

§. 2. Daar het dus bewezen zij, dat het koepoksmet met het menschen-poksmet niet éénsoortig is, maar

hemelsbreedte onderling verſchillen, zo volgt hier uit, en ook de verſchijnzelen en het gantsch beloop der koepokziekte tonen ten klaarste, dat de ziekte, welke dit ſmet veroorzaakt, een gantsch ander ſoort van ongeſteldheid zij, dan de waare kinderziekte, welke laatſte zich door geen ander ſmet, dan door haar eigene pokſtof, laat voortplanten. — Want even gelijk ieder bijzonder zaadje zijn eigen ſoort van plant voortbrenge, desgelijks verwekt ook ieder ziekte-oorzaak haar eigen ſoort van ziekte, en geen ander. — Al wie dit ontkennen wilde, zou niet alleen ons gansch geneeskundig zamenſtel, maar tevens de ſtandvastige natuurwetten zelve lochenen. — Ook houdt de *Geneeskundige Commisſie wegens de Vaccine te Parijs*, volgens haar rapport, de koepokken voor een bijzondere ongeſteldheid, van alle andere ſoorten van bekende uitbottingen onderſcheiden, en voornaamelijk van de gewoone kinderziekte verſchillende. —— De heer HUFELAND, zegt ook, en Dr. DIBFETZ en ONTIJD ſtemmen met hem in, dat de koepokken geene *modificatie* der menſchenpokken zijn, — maar een bijzondere ziekte der koeien; — Een ſpecificq voortbrengzel van derzelver uijers. —— En zij houden voor een beſlisſend bewijs, dat koepokken en menſchenpokken verſchillende ziekten zijn; dat wanneer een perſoon aan den eenen arm met koepokken- en aan den anderen met kinderpokken-gif worde ingeent, de pokken van elke ziekte haaren bijzonderen en van elkanderen verſchillenden loop en toevallen behouden.

Daar het dus uit de reden en de ondervinding beide een bewezene waarheid zij, dat het koepokpif gansch onvermogend is, om waare kinderpokjes voortte

te brengen, — zo volgt dan ook hier uit, dat daar een ondervinding, die bijna zo veele eeuwen, als wij thans tellen, oud is, ons geleerd hebbe, dat het éénmaal in onzen leeftijd doorstaan dezer kinderziekte, het zij door natuur of konst verwekt, alleen het eenigste bekend en zeker middel is, om ons van de voorgeschiktheid (eerste Hoofdst. §. 2.) te ontheffen, en alzo voor altoos tegen deze wreede ziekte in volkomene veiligheid te stellen: terwijl alle andere tegengiften en voorbehoedmiddelen, wat ophefs en geruchts men ook daar van gemaakt hebbe, telkens in rook verdweenen en onnut bevonden zijn, zo als ik elders (*) breedvoerig betoogd hebbe.

§. 3. Indien het koepokgif, gelijk zo even bewezen is, geene waare kinderpokjes kan voortbrengen, dan kan het ook op die wijze, welke voor de allerzekerste en veiligste gehouden wordt, ons tegens de natuurlijke kinderpokjes voor altoos niet beveiligen. 't Is immers niet wel mogelijk, dat de prikkeling van eene vreemde ziekte-oorzaak de soortelijke vatbaarheid voor eene gansch andere ziekte-oorzaak geheel uitputte en voor altoos uitdoove. — Maar wel is mogelijk, dat zij die voor eenen zekeren tijd belemmere of verdoove. — Ook telt de groote HUFELAND dit onder de zwarigheden, die tegens de *vaccine* nog niet wederlegd zijn, en zegt: „ de vatbaarheid voor een besmettend „ gift kan voor een tijd vernietigd worden: het zij „ wij

(*) Meergem. Prijsverh. bl. 425 en verv. — en Naschrift op dezelve, bl. 467. en verv. — ook nog mijn gem. Raad aan den Landman, bl. 55 en verv.

„ wij ons deze bewerking voorſtellen, als eene door „ al te ſterke prikkleing veroorzaakte uitputting eener „ ſoortlijke prikkelbaarheid, of als eene ſoortlijke ver- „ andering der organiſatie; zo wordt in het eerste ge- „ val, een zekere graad van prikkeling, en in het „ laatste een zeker punt van eene ſcheikundig veran- „ derde bewerking tot deszelvs volkomenheid ver- „ eischt, anders is zij onvolkomen: — in het eerste „ geval wordt de vatbaarheid voor altoos, en in het „ laatſte, maar voor een zekeren tijd uitgedoofd, en „ de voormalige ſoortlijke prikkelbaarheid, of de voo- „ rige mengelings-toeſtand der organiſatie, herſtelt zich „ na een langer of korter tusſchentijd weder."

De mogelijkheid, van zo eene door het koepokgif te weeg gebragte tijdelijke verdoving kan men zich eenigzints voorſtellen uit het geen men van menſchelijk pok- en mazelenſmet ziet gebeuren; naardien ik te vooren reeds heb aangetoond, dat deze twee beſmetzelen in een en het zelve lichaam nooit kinderpokjes en mazelen te gelijk voortbrengen; maar dat het éene ſoort van ſmet voor eenigen tijd de werking van het andere belette, terwijl die belemmering, naderhand wederom ophoudende, 'er niet anders dan een vertraging in het voortbrengen van eene dezer beide ſoorten van uitſlag door veroorzaakt wordt. — Het zoude dan ook niet onmogelijk zijn, dat de koepokſmet op deze of ſoortgelijke wijze mede maar voor eenen zekeren tijd, en niet voor altoos, de vatbaarheid voor de kinderpokjes verdoofde: te meer daar PEARSON, HUFELAND en anderen van meening zijn, dat men meêr dan éénmaal aan de koepokziekte kan onderhevig wezen; het welk geen plaats kon hebben, indien de ſoortlijke vatbaarheid voor de kinderpokjes geheel uitgedoofd, of vernie-

nietigd, ware; immers alsdan kon even min het koepokſmet deze ziekte, als het menſchenpokſmet de kinderziekte, op nieuw opwekken. — Niet ongegrond is dus, mijns bedunkens, de twijfeling, welke bij HUFELAND omtrend de *vaccine* nog overblijft, „ Zij neemt (zegt hij) de vatbaarheid voor de kinder„ pokjes weg — hoe lang? — dit laat zich nog niet „ beſlisſen. — Ook verkeeren met hem andere eerste voorſtanders der *vaccine* in eene zelve onzekerheid, waar over wij, die door de inënting met menſchenpokſtof waare kinderpokjes verwekken, ons niet bekommeren: doch dat hunne vrees hier over niet ongegrond zij, zal dan nader blijken, wanneer ik die gevallen, waar in na de koepokinënting doorgeſtaan te hebben, de natuurlijke kinderziekte gevolgd is, zal aangetoond hebben.

§. 4. Maar zou ook het koepokgif door ſamenſtelling of ontbinding in wezentlijk echt kinderpokgif veranderd kunnen worden? Dr. PEARSON zegt, dat dit nog niet uitgemaakt zij: Dan daar ik meen bewezen te hebben, dat het koepokgif geen waare kinderpokjes kan voortbrengen, zo als het zou moeten doen, indien dit gif in waar kinderpokgif veranderde, zo verdient dit gevoelen, zonder twijfel, eene gegronde tegenſpraak, en wordt ook bijna van geene voorſtanders der *vaccine* aangenomen.

§. 5. Maar eindelijk zou het koepokgif, als tegengif beſchouwd, ook een eigenaartig vermogen bezitten, om het waare pokſmet te onder te brengen en het zo lang gezogte *ſpecificum* of tegengif tegen het pokgif zijn? Mijne bedenkingen, die ik elders, (zie §. 2. in not.) tegen alle die zogenaamde tegengiſten voor het kinderpokſmet breedvoerig hebbe aangevoerd,

 blij-

blijven ook allen omtrend het koepokgif, als tegengift beschouwd, stand houden; ik zal dus daarom hier niet breedvoerig over uitwijden; maar 'er alleen van zeggen, dat zo lang als een gif niet in een lichaam aanwezig zij, 'er ook geen tegengif in aanraaking mede kunne komen, en dat daarom, al hadde het koepokgif zo een bijzonder vermogen, het dan nog niet op een afwezend gif eenige de minste kracht zoude kunnen uitoefenen. Nadien nu (1 Hoofdst. § 1) betoogd zij, dat het kinderpoksmet niet altijd, maar alleen slechts een korten, tijd, voor dat het kinderpokjes verwekt, in ons lichaam verblijf houdt, zo volgt dan ook hier uit dat voor dien tijd het koepokgift, zo min als eenig ander tegengift, vermogend zij daar op te werken: — Maar wat meer is, indien het poksmet zich reeds plaatslijk in een lichaam bevinde, dan nog oeffent het koepokgif ter verdelging daar van geen het geringste vermogen; want ware dit zo, dan konden 'er geene natuurlijke kinderpokjes op volgen, zo als, onder anderen, de Heelmeester PESANT aan vijf kinderen heeft waargenomen, die allen, en waar van één den 8sten of 9den dag, na de vaccinatie de natuurlijke kinderpokjes kregen, het welk niet gebeurd zou zijn, indien het koepoksmet een vermogen hadde, om het kinderpoksmet door eene specifieke kragt te onder te onder te brengen.

§. 6. Van alle de raadselagtige stelzels, die over de min' of meêr mogelijke werkingswijze van het koepoksmet in bedenking komen, is mij tot nog toe niet éénе aanneemlijker voorgekomen, dan deze, dat naamelijk dit koepoksmet geen geheel vernietigend, maar alleen een verdovend, vermogen bezitte, waardoor het niet voor altoos, maar slegts voor eenen

zekeren tijd, die prikkelbaarheid wegneemt, welke anders de voorgefchiktheid (eerfte Hoofdft. §. 2.) gevoelig maakt en opwekt om met het pokfmet ter voortbrenginge der kinderpokjes mede te werken; en dat mogelijk wel deze verdoving niet veel langer duurde, dan het koepokgif in ons lichaam blijve omdwaalen; waar voor men fomtijds al een vrij geruimen tijd zou kunnen ftellen, indien men door nadere ondervinding bevestigd zage, het geen mij door zekeren Heel- en Geneeskundigen is medegedeeld, welke na het doen van aderlatingen bij verfcheidene, die eenen geruimen tijd te vooren gevaccineerd geweest waren, zodanige ontfteking en verzweering aan den aderfteek, even als of het door een roestig lancet geöpend ware, hadt waargenomen. — Maar bovendien zal de volgende waarneming daar ik meêr van nabij van bewust ben, zo een langduurig verblijf der koepokftof in 't menfchelijke lichaam nog nader bewijzen.

Jacomijntje Hameteman, huisvrouw van *Leendert van Baalde*, wonende thans onder *Sommelsdijk*, wierdt in 't laatst van 1800 op 't Eiland *Goedereede*, zwanger zijnde, gevaccineerd; en volgens haar verhaal begonnen de wondjes en armen op den vijfden dag na de vaccinatie te ontfteken, te zwellen en zeer pijnlyk te worden, en bleven zeer lang in dien ftaat, zodat, zes weeken daarna, de armen nog zo gezwollen waren, dat zij geen jak kon aantrekken waar van de mouwen niet opengefneden waren; ook bleven de wondjes, geduurende tien weeken lang, veele etterftof ontlasten: zij hadt zich verfcheiden dagen na deze inënting ongefteld bevonden, en drie dagen lang haar bed moeten houden: ook pijn onder haare oxels, maar geenen algemeenen uitflag, gehad: dan

het geen het zonderlinge en een bewijs uitmaakt dat deze koepokſtof haar lichaam nog niet ten eenemaal verlaten hebbe, is hier in gelegen, dat zij nu nog (8 Augustus) aan de wondjes, die, ter grootte van een' duit, met een paarschagtige coleur uitpuilende zich vertoonen, van tijd tot tijd jeukte en pijn gevoele, welke pijnen, bij haare verlosſing, (die in het laatst van *Maij* voorviel,) zo hevig waren, dat zij in ſmerten de baarens-weeën evenaarden. Het kind, welk zij gebaard heeft, verloor daarna geheel de opperhuid, die over het ganſche lichaam vervelde; doch was voor het overige gezond.

§. 7. Indien men het ſtelzel (§. 6. vermeld) aanneemt, dan laat zich daar uit gemaklijk verklaaren; waarom gevaccineerde perſoonen, geduurende de pokepidemie, waar in zij zijn ingeënt, van natuurlijke beſmetting vrijblijven; offchoon zij zich of aan eene natuurlijke, of aan eene konstige, beſmetting blootſtellen: ook even gereedelijk laat zich daar uit afleiden, waarom na verloop van langeren tijd, deze tijdelijke bevrijding ophoude, en de zodanigen, welke of de koepokziekte, oorſpronglijk uit de Koe, of door inënting medegedeeld, hebbende doorgeſtaan, echter naderhand zo wel door eene natuurlijke, als konstige, beſmetting der kinderpokjes kunnen worden aangetast. De voorbeelden, die men zelfs uit *Engeland* (*) daar van opgeeſt, verdienen geen minder geloof, als daad-

(*) *The Monthyl Review*, Sept. 1799. N. 4. Vol. XXX. — Zie een uittrekzel van dit Maandſchrift in de Oeconomiſche Courant van 19 November 1800, N°. 172.

daadzaaken, die de *Vaccine* aan gunstiger zijde doen voorkomen. — De heer COOKE geeft eene waarneming op van juffrouw *Carter*, die op haar agttiende jaar de koepokziekte oorfpronglijk uit de koe in een' hoogen graad gekregen hadt; hij entte ze op haar vijftigfte jaar met kinderpokftof in; zij kreeg een zeer fterke *eruptie* der kinderziekte en zij genas; hij haalt ook nog een ander geval aan van een' boer, die, na veele jaaren geleden de koepokken gehad te hebben, op de *Glouchesterfche* markt door natuurlijke befmetting de kinderziekte kreeg en daar aan ftierf.

De Heer JACOBS, Procureur te *Bristol*, hadt in zijne jeugd de koepokken gehad; tien jaaren daarna werdt hij ingeënt en kreeg de kinderziekte.

De Heelmr. THORNTON te *Stroud* nam ftof van een' man, die door het melken de koepokken gekregen hadt; hij entte daar mede een' vader en vier kinderen in; zij kregen alle een plaatfelijke befmetting zonder een algemeene *eruptie*; — naderhand entte hij die alle met kinderpokftof in, en ook alle kregen de kinderziekte uitgezonderd de vader: — Deze Heer THORNTON haalt verfcheidene gevallen meêr aan, die hem medegedeeld zijn.

Ook geeft Profr. DUNCAN twee voorbeelden op, van luiden, die na de koepokinënting de natuurlijke kinderpokjes kreegen, — en Dr. HOOPERS verhaalt, dat *Thomas Pewfey*, na de oorfpronglijke koepokziekte doorgeftaan te hebben, aan de natuurlijke kinderziekte naderhand geftorven is.

Dr. GOETZ en VAUME zeggen beide, dat bij zekere *La Valette* en *Blondeau* een tweede befmetting gevolgd zij, en dat van hunne pokken anderen zijn ingeënt, die insgelijks pokken gekregen hebben; — en VAUME

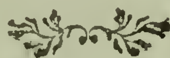
verzekert hier nog bij, dat te *Geneve* de met koepokſtof ingeënten niet zekerder tegen de pokken zijn, dan de anderen. — Mogelijk ſteunt deze verzekering op die een-en-twintig perzoonen, welke door Dr. PELCHIER te *Geneve* met koepokſtof zijn ingeënt, en die alle, naderhand, op nieuw met menſchenpokſtof ingeënt zijnde, de kinderziekte kregen, en dat die algemeene dekpleister van valſche of onëchte koepokſtof bij hem niet geldig is, te meêr daar de koepokziekte bij alle een zeer ſchoon en ſnel beloop hadt, en eenige zelvs algemeene toevallen, zo als men zien kan in mijn voorig Hoofdſtuk §. 4., waar ik deze zo opmerkenswaardige waarneming in zijn geheel heb opgegeven. — Ook zoude men hier nog kunnen bijvoegen eene waarneming door den Hooglr. VAN MAANEN wegens drie kinderen, welke na herhaalde inëntingen door koepokſtof, zo niet alle, ten minsten één zeker, de koepokziekte kreeg, en naderhand alle drie door de natuurlijke kinderpokjes zijn aangetast.

Men heeft bovendien een menigte voorbeelden, dat maar korten tijd na de koepokinënting de natuurlijke kinderpokjes gevolgd zijn. Volgends eene waarneming van Dr. LODEMANN en MUHRY kreeg een kind, 14 dagen, na dat de koepokken waren ingeënt, en de ziekte daar van op de gewoone regelmatige wijze was doorgeſtaan, de waare kinderpokjes. — Dan uit dit geval, zegt men, dat geen ander geval getrokken kunne worden, dan dat die inënting met koepokgif eene voorafgaande beſmetting der kinderpokjes niet vernietigen kan. Indien deze gevolgtrekking doorgaa, dan zou op zijn minst veertien dagen lang het natuurlijk pokſmet in een lichaam zich kunnen ſchuil houden, voor dat het zich openbaarde, en dan zou men

met

met het zelvde recht bij de gewoone inënting door menschenpokstof zich van deze gevolgtrekking ook bedienen mogen, en in alle die enkele gevallen, welke min gunstig als gewoonlijk aflopen, ook de oorzaak aan eene voorafgaande natuurlijke besmetting mogen toeschrijven: — Dan ik twijffele zeer of men dit van de gewoone inënting wel voor zo goede munt als van de *vaccine* zou aannemen, al gebeurde het zelvs dat tusschen den 8sten en 9den dag eene natuurlijke uitbotting ontstond, zo als bij één van de vijf kinderen, die alle na de koepokinënting de natuurlijke kinderziekte kregen, door den Heelmr. PESANT is waargenomen. Te meer dewijl men met geene genoegzame zekerheid nog den juisten tijd bepaalen kan, hoe lang het poksmet in 't menschelijk lichaam zich kunne ophouden, voor dat het zijne uitwerking vertoone.

Zie daar, waarde leezer! mijne eerste Afdeeling ten einde gebragt om tot een grondslag voor de tweede of laatste te kunnen dienen.

II.

II. AFDEELING.

I. HOOFDSTUK.

Tafel van vergelijking tusschen de inënting der kinderpokjes, en die der koepokken, volgens Dr. FRANÇOIS COLON (*), *met eene, door mij daar bij gevoegde, vergelijkinge.*

Artikel 1.

De ingeënte kinderziekte is besmettelijk; het is zelvs niet zonder gevaar, dat men zich veroorlooft dezelve te *Parijs* inteenten: ieder afzonderlijke inënting wordt een middelpunt van besmetting: Door het vermeerderen der inëntingen binnen de groote gemeenten, vermeerdert men de oorzaaken, welke de kinderziekte voortbrengen.

De koepokken zijn niet besmettelijk; zij kunnen zich nog door de uitvloeizels van de zieken, noch door aanraking der klederen, het linnen of die geenen, welke de zieken hebben opgepast, mededeelen. In dit opzicht is 'er geene de minste zwarigheid, om de koepokken in de groote steden inteënten.

De inënting der kinderpokjes door waare pokstof is zo weinig besmettelijk, dat men geen eenig bewijs kan bijbrengen, dat 'er ooit een pok-épidemie uit ontstaan zij.

(*) Zie zijne verhandeling over de inënting der koepokken, uit het Fransch vert. door MARTINUS PRUYS, te Rotterdam bij JAN DE VOS 1800. bl. 18—23.

zij. Zo dat iedere afzonderlijke inënting genoegzaam altijd een middelpunt van besmetting blijft alleen op den inënteling, zonder dat daar ooit een besmetting-cirkel uit getrokken is. Het gevaar is dus gering om te *Parijs* of in andere groote steden inteënten: en men kan deze inënting bijna niet tellen onder de oorzaaken, welke de natuurlijke kinderziekte voortbrengen.

Art. 2.

Men kan zonder gevaar, de kinderpokken, noch aan zwangere vrouwen, noch aan kinderen, die tanden krijgen, inënten.	Men ent (met de koepokken) zonder gevaar en zonder toevallen, zo wel zwangere vrouwen, als kinderen, die tanden krijgen, in.

Indien de gewoone inënting door verkeerde vooroordeelen niet aan zodanige kluisters geboeid lage, dat men dezelve ook buiten besmettings-tijden mogte verrichten, als dan kon men zo wel de zwangerheid der vrouwen, als het tandenkrijgen der kinderen gemakkelijk vermijden; ook zou men dan veiliger zijn, dat geene natuurlijke besmetting zich onder de ingeënten kon inmengen; maar nu heb ik nooit zwangeren ingeënt, en oordeele het ook niet raadzaam, ten zij eene zeer hevige épidemie geen uitstel toeliete; dan kinderen die tanden krijgen, hebben omtrend een negende gedeelte mijner inëntelingen uitgemaakt, zonder dat één eenige 'er van gestorven is; intusschen hebben zij de gewoone toevallen, die het tandenkrijgen vergezellen, moeten doorstaan; zo als zij bij de koepok-inënting, denkelijk, ook zullen moeten doen.

Art.

Art. 3.

Het gevaar van de natuurlijke kinderpokjes ſtaat bijna altijd in evenredigheid met de hoeveelheid van de pokjes. Bij de inënting der kinderpokken is het getal der puisten dikwerf aanmerkelijk genoeg, om lidtekens na te laten en groote vrees aan te jagen.

Bij de koepokken is 'er nimmer een algemeene uitbotting; de werking bepaalt zich in den omtrek van ieder ſteek, derwijze, dat waneeer men twee ſteken maakt, men twee puisten en niet meer verkrijgt. dikwerf neemt maar eene ſteek de beſmetting aan, en dan heeft men maar één blaasje.

Het gevaar der natuurlijke kinderpokjes moet mijns bedunkens, niet zo zeer beoordeeld worden uit haare hoeveelheid, dan wel uit haare hoedanigheid, en uit de meêr of min' voornaame deelen, welke daar van bezet worden: Immers, indien de pokken niet ſamenvloejen, geene keel of andere voornaame uitwendige deelen aantasten, als dan kan een zeer groot aantal onderſcheidene pokken de uitwendige oppervlakte van 't lichaam, zonder merkelijk gevaar, bezetten. Indien de inënting wél beſtierd worde, verdwijnen doorgaans het grootſte gedeelte der pokjes, zonder te zweeren, en 'er blijven meestentijds zo weinge, die zweeren, over, dat ik onder mijne inëntingen meer vrees beſpeurd, en klagten gehoord hebbe, over te weinige, dan over te veel pokjes: ook kan men van alle, die ooit door mij zijn ingeënt, geen zes aantoonen, bij welke eenige pokputjes, veel min naaden of lidtekens, zijn overgebleven. Door de koepok-inënting

ting is meêr dan eens een algemene uitbotting of uitſlag, ja zelvs wel eens zamenvloeijende pokken ontſtaan.

Art. 4.

Onder dertig ingeënten is 'er één voorwerp, bij het welk de inënting eene zwaare ziekte veroorzaakt, en met gevaar gepaard gaat.

De geene wien de koepokken ingeënt zijn, ondervindt nooit eene ziekte; zo hij al eenige koorts gevoelt, heeft hij ze zeer gering; ik heb nimmer een ingeënte zijn bed zien houden of den eetlust verliezen.

Terwijl andere voorſtanders der koepok-inënting zelve hier op aanmerken, dat die berekening een weinig overdreven zij; vermits men rekene, dat 'er te *Londen* in 't inëntings-hospitaal onder de veertig inentelingen, op zijn hoogst gerekend, één eene zwaare ziekte bekomt; zo zal ik hier over alleen maar doen opmerken, dat, daar op zwaare en gevaarlijke ziekten niet zelden ſterfgevallen volgen, ieder dus ligtelijk uit het volgende vijfde Artikel over die zwaar- en gevaarlijkheid zelve kunnen oordeelen. — Na de koepok-inënting is bij zommigen de ziekte en koorts eenige dagen ook al vrij aanmerklijk, verſcheidene klagen over hoofd- en lendepijn, enkele krijgen pijn in de heupen en ſchouderbladen, oog- en keelontſtekingen, heeschheid, hoest, uitſlag even als in de ſcharlaken-koorts, brakingen en verloren eetlust, dien men éénmaal waargenomen vindt, dat niet voor den twee-en-dertigſten dag weêrom kwam. — Bij eenigen zijn de armen ongemeen gezwollen en ontſtoken, en het duurt zom-

zomtijds zes weeken en langer eer de wondjes genezen zijn.

Art. 5.

Alhoewel de ingeënte kinderziekte onvergelijkelijk goedaartiger is dan de natuurlijke; is het echter niet minder waar, dat van de twee- of drie honderd voorwerpen één ſterft.

De koepokken zijn nooit dodelijk; zij kunnen het niet zijn; daar zij nooit met ziekte gepaard gaan.

Een zuigend kind ſtierf den elfden dag na de koepok-inënting, en was destijds van de vijf honderd gevallen het eerste, 't welk doodelijk afliep; en bleef naderhand van zes duizend en vier honderd nog het eenigſte doodelijk geval. — Dan de Franſche Geneesheer VAUME merkt hier op aan, dat de Engelſche inënters opregter in hun opgaave zijn, en 'er ons drie geſtorvenen van de zes duizend opgeeven. Wat hier van zij, kan ik niet beſlisſen. — Maar belangende de gewoone inënting met waare kinderpokſtof, deze is langer dan één en een vierdedeel eener eeuw door eene *Thesſaliſche* vrouw, met zo een goeden uitſlag in *Europa* begonnen, dat zij 'er te *Conſtantinopolen* zes duizend had ingeënt, zonder één eenigen te verliezen. — Niet min gunstig bleef die uitſlag op 't einde der jongst verlopene eeuw, waar in de Franſche Geneesheer GOETZ ons in den *Moniteur* van 26 Maart des jaars 1801. heeft aangekondigd, dat 'er van de de agt- en- twintig duizend, die hij had ingeënt, niet één geſtorven is. De zo bij uitſtek gunstige uitſlag, welke deze kunstbewerking in dien tusſchentijd ge-

gehad hebbe, is door mij elders (*) gedeeltelijk medegedeeld.

Art. 6.

De kinderziekte zelfs ingeënt zijnde, wordt ongelukkiglijk dikwerf onmiddelijk gevolgd door zwaare ongesteld- en verminktheden.

NB. Men telt in de *noot* een voorbeeld op, van die 'er één oog bij verloor.

Volgens alle de in *Engeland* verzamelde waarnemingen, volgens het geen ik zelvs gezien heb, is 'er geen voorbeeld voor handen van een ziekte, gevolgd op de koepokken, of welke men op de een of andere wijze, aan dezelven kan toeschrijven.

Ik heb nooit na mijne inëntingen eenige ongesteld- of verminktheden, als een gevolg daar van zien overblijven; maar wel zijn 'er verscheidene mijner inëntelingen tot een' beteren staat van gezondheid geraakt, dan waarin zij vóór de inënting zich bevonden hadden.

Art. 7.

Men ent de kinderziekte niet in alle jaargetijden in; zommige inënters zijn tot het doen dezer kunstbewerking even zeer bevreesd voor de warmte als voor de koude.

Ik heb in de grootste hitte, koepokken met goed gevolg ingeënt; mijn kind is ingeënt den 20 *Thermidor* van dit jaar; volgens de voorbeelden der Engelschen, kan men de koepokken in de strengste koude inënten.

De

(*) Meêrgem. Raad aan den Landman, bl. 20 en verv.

De Hoogleeraar CAMPER getuigt nooit befpeurd te hebben, dat de zomer-hitte noch winter-koude; dat noch vorst noch fneeuw aan de inëntingen voor- of nadeel toebragt: — Ook houdt DIMSDALE het midden van den winter en de grootfte zomer-hitte voor even goed; hij entte in 't begin van 't jaar 1768 drie honderd perfoonen te gelijk in, die alle gelukkig herftelden, niet tegenftaande de koude vrij ftreng en de Thermometer van *Fahrenheit* zomtijds op 15 graden gedaald ware. Ik heb in iedere maand van 't jaar ingeënt. In den fellen vorst van Januarij 1799, ftaande de Thermometer fomtijds op 12 graden, heb ik 'er tien ingeënt, waar onder drie zuigelingen, die te famen pas drie- en dertig weeken oud waren; en ben alle mijne vifites over het ijs, met paard en fleede, na hun gaan doen, doch zij alle herftelden even gelukkig als die geenen, welke in Augustus 1800, toen de Thermometer zomtijds tot 88 graden gerezen was, door mij zijn ingeënt.

Art. 8.

Lieden van een zekeren ouderdom zijn bevreesd voor de inënting der kinderpokken, en blijven daar door hun geheel leven lang blootgefteld aan de befmetting, die des te gevaarlijker voor hun word, naar mate zij in jaaren toeneemen.

In den tederften leeftijd, zo wel als in den hogen ouderdom, ent men de koepokken in: ik heb kinderen van één maand ingeënt, ik heb ook lieden van twee- en veertig jaaren zien inënten, in beide gevallen is de geheele inënting even goedaartig geweest.

Men

Men kan met waare pokſtof zo wel in den tederſten leeftijd als in den hoogen ouderdom inënten. De Baron VAN ZWIETEN getuigt, dat. ſommige Geneesheeren te *Weenen* pas zes uuren na de geboorte deze konstbewerking verrigt hebben. — DIMSDALE heeft in 't jaar 1768. zeven honderd perzoonen van allerleien ouderdom, van drie weeken tot zeventig jaaren, ingeënt, ja. zelvs een' man van tagtig en een vrouw van negentig jaaren, die alle zo gelukkig herſtelden, dat 'er zelvs geene toevallen, zwaar genoeg om voor hun leven beducht te zijn, zich vertoond hadden.

Tot hier toe heb ik de Vergelijkings-Tafel van Dr. COLON gevolgd, en bij wijze van tegenſtelling uitgebreid: tot beſluit daarvan laate ik nu nog eenige *voordeelen der inënting door menſchelijke pokſtof boven die met koepokſtof*, uit deze verhandeling afgeleid, volgen.

I^ſte.

Men heeft maar één ſoort van menſchelijke pokſtof, en indien men maar zorge, dat ze niet al te oud is, blijft het om 't even, of men ze uit onderſcheidene, dan uit ſamenvloeiende pokken neeme; men zou zelfs des noods in navolging der *Chineezen*, zich van pokrooven kunnen bedienen, welken zij met boomwol in den neus ſteken en langer

Men houdt het bij de koepokinënting voor om 't even, of men deze ſtof neeme onmiddelijk uit het uijer der koe, dan of zij eenige reizen door des menſchen lichaam *geregenereerd* zij; Doch beide deze ſoorten kunnen niet alleenlijk oorſpronglijk echte of onechte zijn, maar bovendien kan de echte in onechte ontaarten, en wel door verdan

dan een jaar in met wasch wel digt geflotene porcelei-en potten bewaren.

fcheidene, en zelfs zeer geringe, toevalligheden, waar van men dagelijks nog nieuwe ontdekte. De echte koepokftof ondertusfchen alleen brengt *waare*, en de onechte *valfche* koepokken voort.

De gevolgen hiervan zijn niet alleen, dat de voorftanders der *vaccine* wegens deze zo veele verfchillende foorten van koepokftof dikwils, zo als de dagelijkfche ondervinding leert, in de grootfte onzekerheid van het wél of kwalijk gelukken dezer konstbewerking blijven verkeeren; maar ook tevens dat zij de gevallen, die gunstig afloopen, gemeenlijk opgeven voor waare koepokken, door echte ftof voortgebragt; terwijl zij alle de zodanige, welker uitflag of gevolgen min gunstig zijn, voor valfche koepokken, door onechte ftof verwekt, willen aangezien hebben. — Zoo dat dit hen dus doende al dikwils dienen kan, om het *credit* der *vaccine* ftaande te houden. — Het geen ik voorheen van de koepokftof reeds voorfpeld hebbe, begint zo al bewaarheid te worden: Immers klaagt reeds het *Committé der vaccine te Parijs*, in hun verflag van den 18den Maart 1801. over de aanleiding, die deze pokftof tot bedrog en kwakzalverij geeve, naardien het met leedwezen verftaan hebbe, hoe eenige lieden voorgeeven, dat zij bij uitfluiting bezitters zijn van de vloeibaare *vaccine*, uit *Engeland* gekomen. Het waarfchouwt en bericht aan het publiek, dat de *vaccine* door Dr. WOODVILLE aangebragt, tegenwoordig door de geheele Re-

a-

publiek verſpreid en veel zekerder is, dan een ſtof, die nieuw uit *London* komt.

2.de

Men kan gemakkelijk menſchelijke pokſtof bekomen en in een digt gesloten flesje, langen tijd haare kragt doen behouden.

Men kan moeijelijk de *waare* koepokſtof bekomen, en zo men deze al verkrijge, verliest zij ſpoedig haare kragt, ontäart en wordt valſche.

3.de

Men kan bij de inënting door menſchen-pokſtof, die men zelve verzamelt, zeker weten, dat deze ſtof echt en goed zij om kinderpokjes voor te brengen.

Men heeft bij de inënting door koepokſtof geene genoegzaame kenmerken uit welke men vooraf (*a priori*) weten kan dat de ſtof echt zij, en *waare* koepokken zal voortbrengen.

4.de

Indien de wondjes na de inënting der kinderpokjes hunnen gewooonen loop houden, de ovaale uitbotting en andere uitbottings-toevallen, zich vertoond hebben, al ontdekte men dan geen één pokpuistje, is men vrij zeker dat men

Al gebeurt het bij de koepokinënting, dat de wondjes zelvs overeenkomstig de aftekening der tafels van JENNER een' gewoonen loop houden, de koepokziekte en uitbottings-toevallen, ja de uitbotting zelve, zich verwaa-

waare kinderziekte verwekt hebbe.

toond hebben, dan nog is men niet zeker, of men *waare* dan *valſche* koepokken verwekt hebbe.

5.de

Het gebeurt maar zeer zeldzaam, dat de inënting door menſchen-pokſtof, de eerstemaal niet vatte en andermaal herhaald behoeve te worden. Van de dertig gevallen heb ik 'er zodanig een maar naauwlijks eens gehad.

Bij de *vaccine* gebeurt het al zeer dikwils, dat de inenting 'er van mislukke, en ſomtijds tot drie- of viermaal toe herhaald moete worden, waar van onder anderen de drie gevallen, door den Hoogl. VAN MAANEN opgegeeven, ſprekende bewijzen opleveren; uit welke tevens blijkt, hoe men daar door gevaar loope, dat zodanige lijders, door de natuurlijke kinderziekte overvallen worden.

6.de

Het pokſmet ontwikkelt zich bijzonder, en nooit te gelijk met mazelen of eenig ander ſmet, zodat men dus zeker is, dat men maar ééne ziekte te gelijk hebbe door te ſtaan.

Bij de *vaccine* kan zich het koepok- en maſelenſmet op éénen gelijken tijd ontwikkelen, en alzo op een' en denzelven tijd twee ziekten te gelijk voortbrengen, welke de lijder dan moet doorſtaan.

7.de

7.de

De gewoone inënting met menfchelijke pokftof, beveiligt zeker en voor altoos tegen de natuurlijke kinderziekte.

De inënting door koepokftof geeft tot nog toe, zo verre men heeft kunnen ontdekken, in de meeste gevallen wel eene tijdelijke bevrijding voor de natuurlijke kinderpokjes; maar of zij het voor altoos doen zal, hier aan twijfelen zelfs eenige haarer voorftanders.

II. HOOFDSTUK.

De tafel van vergelijking door reden en ondervinding nader betoogd.

Toen ik mijne tafel van vergelijking tusfchen de Inenting met menfchen- en koepokftof, als een voorloper dezer verhandeling in de Goudafche courant (*) liet plaatzen, beloofde ik daar bij, om ieder artikel, daar in vervat, nader door reden en ondervinding te zullen ftaaven; deze belofte wenfche ik thans te volbrengen, en wel in dier voegen, dat ik over ieder artikel byzonder zal uitbreiden, echter met alle mogelijke bekorting en vermijding eener verveelende herhaling van dat

(*) No. 58. den 15 Maij 1801.

dat geene, 't welk reeds in de eerſte afdeeling verhandeld is, waar heen ik telkens, als ik het nodig achte, den lezer wijzen zal.

Art. 1.

Het betoog mijner ſtelling dat de gewoone Inënting door menſchen-pokſtof even zo min, als die door koepokſtof, een volksbeſmetting of pok-ëpidemie verwekken kan, is zo belangrijk, dat het mij verplicht, om over dit artikel een weinig uitvoeriger dan over alle de overige uit te weiden; naardien het bewijs hier van niet alleen dient, om de dwaaze volksvooroordeelen en verkeerde inboezemingen van kwalijkgezinden te keer te gaan; maar nog boven dien, om de voorzorgende maatregelen, door 's Lands Overheden, ter onzer voorbehoeding tegen deze zo verwoestende kinderpest aangewend, met eene geneeskundige voorlichting, die op reden en daadzaaken ſteunt, te onderſchragen, en hun het nadeelige van de beperking dezer kunstbewerking buiten beſmettings-tijden aan te toonen.

Onder alle de bezwaaren, die men tegens de gewoone Inënting der kinderpokjes heeft kunnen uitdenken, is 'er geen één, dat langer ſtand houd en in zijn gevolgen nadeeliger is, dan de ſmet-verſpreiding, die men daar, zonder grond, aan toeſchrijft: Deze doet al vroeg eene algemeene volkskreet opgaan, waar door de Regeringen der meeste plaatzen zich verplicht zagen om buiten beſmettings-tijden deeze zo heilzaame konstbewerking te verbieden; waar door dit verkeerd volksdenkbeeld, voedzel krijgende, geſterkt en deeze Inënting minder veilig verrigt wierdt; als zijnde hier door blootgeſteld, dat een natuurlijke beſmetting de In-

Inënting voorkome of zich daar bij inmenge en toevallen verwekke, die men nimmer anders bij haar gewoon is waar te nemen. De voorstanders der *vaccine* schijnen 'er hun rekening bij te vinden, om dit bezwaar thans nog levendig te houden, offchoon ik (in mijn voorig 4de hoofdst. § 3,) volgens een bericht uit *Weenen*, aangetoond hebbe, dat ook hunne konstbewerking van dezelve blaam niet schijne vrij te blijven; dan ik voor mij houde ze daar aan even onschuldig als de gewoone Inënting; te meer, daar ik (in mijn voorig 5de hoofdst. § 1 en 2) bewezen hebbe, dat het koepoksmet geen waare kinderpokjes, en dus ook geen smet daarvan kunne voortbrengen.

Maar, waar uit bewijst men, dat de gewoone Inenting met kinderpokstof, zo besmettende is, dat zij eene pok-epidemie zou kunnen verwekken? Waar, en wanneer, heeft zij zulks gedaan?

Immers nooit in ons vaderland, want het is omtrend 53 jaaren geleden, dat zij daar in begonnen is, op een' tijd, waar in men aan de voorouderlijke gewoonten te zeer verkleefd was, om dit nieuw hulpmiddel, dat lijnregt aanliep tegens de destijds gewoone, tot stikkens toe broeijende, geneeswijze der kinderpokjes, zo greetig en algemeen aan te nemen, als men thans de *vaccine* doet. De meeste Artsen van dien tijd stelden 'er zich tegen in de bres; de volksoordeelen druischten 'er tegen aan; de maar zeer weinigen, die deze konstbewerking uitoefenden en ook de maar weinigen, die 'er zich van bedienden, moesten hoon en smaad verduuren; en hun leven zou verloren geweest zijn, indien 'er eene algemeene volksbesmetting, daar ik ook nergens iets van geboekt vinde, door ontstaan ware; niet te min kreeg zij destijds

reeds den doopnaam van besmettend, met dat gevolg, dat zij buiten besmettings-tijden op de meeste plaatzen is verboden geworden; daar zij nu zedert alleen maar in besmettings-tijden uitgeoefend mogt worden, zo kan men immers de verspreiding der besmetting even min aan deze Inënting, als thans aan die der *vaccine* toeschrijven; naardien op zulke tijden, de dan heerschende natuurlijke kinderpokjes, en niet de ingeënten, 'er oorzaak van zijn: bovendien leert de ondervinding in andere landen, waar in zij buiten besmettings-tijden geoefend mogt worden, dat zij daar nooit eenige volksbesmetting hebbe voortgebragt.

In *Bengale*, offchoon aldaar jaarlijks een menigte perzoonen, zonder dat de besmetting zich daar door verspreidt, wordt ingeënt, neemt men omtrend om de zeven jaaren een pokëpidemie waar. — De Hr. MURRAY getuigt, dat 'er te *Stokholm* zedert 't jaar 1756 juist den zelven tijd, waar op de Inënting aldaar in gebruik geraakt is, geene volksbesmetting der kinderpokjes voor het jaar 1765, en wel meest in het laatst van December, geheerscht hebbe; alhoewel toen de Inënting, (het geen zeer opmerkelijk is,) zedert het voorgaande voorjaar aldaar niet geoefend ware. Ook bewijst TISSOT, dat te *Londen*, *Geneve* en op andere plaatzen, ten tijde als 'er geene natuurlijke kinderpokjes regeerden, de Inënting verrigt zij, zonder dat 'er eenige besmetting door verspreid wierdt.

Dit zelve heb ik ook door mijne waarnemingen bevestigd gezien: zo dra in October 1791 hier een jongeling, die elders besmet was geraakt, aan zamenvloeijende kinderpokjes stierf, begon ik aanstonds in die zelfde maand twaalf kinderen uit verschillende huisgezinnen in te enten; zij alle herstelden, zonder

dat

dat één eenige perzoon besmet zij geraakt. Zedert heb ik op verscheidene en gepasseerde jaar 1800 op drie onderscheidene landhoeven, kinderen pokken ingeent, op welke hoeven meiden of knegts woonden, die nooit gepokt hadden, en mijn aanbod, om hun *gratis* in te enten, van de hand weezen; ook van deze alle is 'er geen één eenige besmet geraakt, of schoon zij, tegens mijnen raad aan, zeer gemeenzaam met die kinderen bleven omgaan. — Ook in dit zelve jaar heb ik hier een meisje ingeënt, die met een' zuigeling, welke ik wegens zijne ongesteldheid niet durfde inënten, in een klein vertrek zeer nabij verkeerde, zonder dat daar eenige besmetting uit ontstaan zij. Nog heb ik destijds twee gevallen gehad, één op mijne standplaats, en het ander op een naastbuurig dorp, die zeer overeenkomstig waren met dat geval, welk Profr. THUESSINK als de sterkste proef opgeeft, dat de *vaccine* niet besmet, (zie mijn 1ste afdeel. 4de hoofdst. § 3.) ik entte in ieder dier beide huisgezinnen drie kinderen in, waar onder zich één zuigeling bevond; de moeders hadden nooit kinderziekte gehad, en ik kon hun niet bewegen, dat zij zelve deze konstbewerking ondergingen: de zuigelingen kregen tamelijk veel pokjes, doch die meest zonder zweeren verdwenen, en tot mijne verwondering de moeders onbesmet lieten; omtrend op dien zelven tijd hadt een Heelmeester op dat zelve nabuurige Dorp een zoortgelijk geval, dat nog verwonderenswaardiger was, naardien de meeste pokjes van dien ingeënten zuigeling gezworen hebben, zonder de moeder te besmetten.

Nog is mij uit de waarnemingen, welke de Heelm. PH. GROESBEEK te *Dirksland* mij heeft gelieven mede te deelen, gebleken, dat hij ook op vijf herhaalde rei-

reizen in huisgezinnen één of meêr kinderen hebbe ingeënt, terwijl zich daar perzoonen in bevonden, die nooit kinderziekte gehad hadden, en zich, niet willende laten inënten, tegen zijnen raad aan, zeer gemeenzaam met die Inëntelingen bleven omgaan, zonder dat één eenige van hun allen daar door besmet zij geraakt. Hij verraschte op 't onverwagtste en vondt tegen zijne waarschuwing aan, twee kinderen, terwijl zij de uitbottings-toevallen hadden, en één zelfs reeds uitbotting, over de wieg spelende met een zuigeling, die niet gepokt had en eerst twee maanden daar na de kinderziekte kreeg.

Uit alle deze bijgebragte bewijzen wil ik niet besluiten tot de onmogelijkheid, dat iemand door de ingeënte kinderpokjes besmet zou kunnen worden; immers zij zoude door aanraking, zo wel als de *vaccine*, vooral bij een ontvelling of wondje, zich omtrent als of 'er de inënting geschiedde, kunnen mededeelen: Ook zouden de ingeënte kinderpokjes door verkeerd bestuur, (*) of door inmengzel eener heerschende besmetting, de geäartheid van natuurlijke kinderpokjes kunnen aannemen, en als zodanige betwist ik niet, dat zij ook zoude kunnen besmetten: maar ik bedoel hier inzonderheid die inëntingen, welke door deskundige Artzen, buiten besmettings-tijden geschieden; en dat deze nog nooit een volksbesmetting verwekt hebben, heeft ons de zo evengemelde ondervinding geleerd; Dat zij het ook niet kunnen doen, zal ons nu de reden overtuigend bewijzen: Immers heb ik in mijn eerste Hoofdstuk aangetoond, dat het pok-

(*) Zie hier van een voorbeeld in mijne meergem. Prijsverh. bl. 424.

pokſmet alleen onvermogende zij, om zonder de daar in opgenoemde medewerkende oorzaaken, kinderpokjes voort te brengen: Ja zelfs, dat in die tusſchentijden, waar in geen pok-epidemie heerscht, het natuurlijk pokſmet zelve geen algemeene volksbeſmetting verwekt, hoe veel te minder dan heeft men zulks te wagten van ingeënte pokjes, die meest zonder zweeren verdwijnen of aandrogen, en ook daarom, zo als ik (in mijn voorig 3de Hoofdſt. § 3) heb aangetoond, niet kunnen beſmetten.

Art. 2.

De inënting door koepokſtof heeft nog te kort geduurd, om daar uit zo zeker te beſluiten, dat zij, zonder gevaar aan zwangere vrouwen kunne uitgeöefend worden; Het geval, welk ik (1[ſte] Afd. 5de Hoofdſt. § 6) heb opgegeeven, ſchijnt die veiligheid juist niet zeer te bevestigen, en wie weet, hoe veele dergelijke gevallen 'er verholen blijven, zo als dit ook zou gebleven zijn; indien ik het niet toevallig ontdekt hadde, bij gelegenheid dat ik die vrouw, laatstleden Maij, op een landhoeve ontmoette, waar op zeven kinderen door mij waren ingeënt, en alle zo gelukkig herſtelden, dat deze vrouw verklaarde vrij wat meer aan de koepok-, dan deze kinderen aan de gewoone inëntinge geleden te hebben. Wanneer men uit enkele gevallen, die wel ſlaagen, een vast beſluit zou willen opmaaken, dan zou de gewoone inënting, die door DIMSDALE mede buiten zijn weeten aan zwangere vrouwen met een gelukkig gevolg verrigt is, ook daar uit zo gevaarlijk niet ſchijnen, als zij wel wezenlijk is.

Even

Even min kan men over het al of niet gevaarlijke dier inënting onder het krijgen van tanden of kiezen bij kinderen, uit één enkel geval oordeelen; het ſcheen Dr. VAN DEN BOSCH te *Haarlem* daar uit wel toe, dat de *vaccine* het doorbreken der tanden beſpoedigde en gemakkelijker maakte; dan uit de XI waarnemingen van den Hoogleeraar THUESSINK blijkt, dat een gevaccineerd kind, in het tanden krijgen zijnde, 's avonds van den 9^{den} dag eene vrij hevige koorts met inwendige ſtuipjes kreeg. — De Heelmr. PESANT vaccineerde zijn eigen kind, zijnde in het kiezen krijgen; het wierdt reeds op den 4^{den} dag geheel ſchielijk ziek, en de koorts en andere toevallen eindigden niet voor den 12^{den} dag; ook betuigt hij, deswegens niet zonder kommer geweest te zijn, en op de eerſte dagen natuurlijke pokken verwagt te hebben.

Het blijkt dus hier uit, dat ik niet mis gedagt hebbe, dat kinderen, die in het tanden krijgen zijn, zo wel onder de *vaccine* als onder de gewoone inënting de toevallen, die het uitbotten der tanden gewoon zijn te verzellen, eveneens moeten doorſtaan.

Art. 3.

Hoe zeer verſchillend de gevoelens en waarnemingen zijn over eene al of niet bij de *vaccine* plaats hebbende algemeene uitbotting; en wat men denken moet over die zamenvloeijende koepokken, éénmaal door Dr. WOODVILLE waargenomen; heb ik zo breedvoerig (1^{ſte} Afd. 4de Hoofdſt. § 6.) opgegeeven, dat ik onnodig achte, hier verder over uitteweiden.

Art. 4.

Art. 4.

Dat men bij hen, welke door koepokſtof ingeënt zijn, nooit ziekte zou ondervinden, daar van heb ik het tegendeel door verſcheidene voorbeelden, (1ſte Afd. 4de Hoofſt. §6.) duidelijk aangetoond; en dat de toevallen, welke ik in dit artikel van mijn tafel hebbe opgeteld, alle bij de koepokziekte door Dr. WOODVILLE zijn waargenomen, kan men vinden in de proeven en waarnemingen, over de inënting der koepokken door Dr. DIBBETS en ONTYD bl. 8. Wel is waar, dat men de oorzaak dezer opgenoemde toevallen aan de uitvloeizels der in het zelve Hospitaal ingeënte kinderpokjes wil toegeſchreven hebben: Dan hoezeer dit ſtrijde tegen het gevoelen van hun, die meenen, dat de *vaccine* geen *complicatiën* met andere heerſchende ziekten aanneemt, zo wil ik echter dit hun wel toeſtemmen, mits ik hetzelve recht behoude, om, wanneer één van de *veertig* met kinderpokſtof ingeënte perzoonen, eene meêr dan bij de inënting gewoone ziekte en toevallen, krijge, ook deze dan aan de uitvloeizels der dan in zo een zelve Hospitaal huisvestende natuurlijke kinderpokjes te mogen toeſchrijven: of zou de *vaccine* hier alleen maar toe bevoorrecht zijn?

Art. 5.

Het getal der gevallen, die doodelijk met de *vaccine* zijn afgelopen, wordt zeer verſchillend opgegeeven, naar maate de geestdrift voor of tegen deze nieuwe inëntings-manier zij ingenomen: Ook niet minder verſchillend worden daadzaaken, welke niet tegengeſproken kunnen worden, daar naar beoordeeld en uitge-

gelegd. Zo werdt de dood van een kind van den burger GOUPRIL BUSONI in den *Amſterdamſchen Courant van* 26 *Maart* 1801. aangekondigd als aan de *vaccine* overleden. Twee brieven uit *Parijs* erkennen, dat dit kind wel na eenige dagen gevaccineerd geweest te zijn, *onder*, maar niet *door* de *vaccine* geſtorven zij; terwijl zij dit ſterfgeval aan geheel andere oorzaaken toeſchrijven: In den eenen brief wordt beweerd, dat dit kind geſtorven zoude zijn aan de gevolgen van een kwaadaartig humeur, welk het zedert deszelvs geboorte in 't hoofd hadt, welk dan op een gedeelte en dan op een ander viel; en, alvoorens men tot de inënting overging, afgeleid moest zijn geweest. Men zegt, dat mogelijk door de inënting dit humeur aan 't gesten geraakt zijnde, het kind daar door verſtikt zij.

De andere brief getuigt, van dit zelve kind, dat het een genoegzamen tijd voor de konstbewerking ziek ware, dat de ouders vrees hadden, om het te verliezen, en dat het mogelijk zij, dat de *vaccine* zijne dagen verkort hebbe: Nog vraagt men daar in of het voorzichtig was, twee ziekten te amalgameeren?

Zonder mij in te laten over de in eenen dezer brieven opgegevene ziekte-oorzaaken, en zonder in een onderzoek te treeden of een gesting, zo als gezegd wordt, dat door de *vaccine* verwekt zoude zijn, wel ooit in eenig dierlijk ligchaam plaats kan hebben; zo wil ik liefst aan ieder vrij laaten, om over de oorzaak des doods van dit kind, naar welgevallen te beſlisſen. Ik zal 'er alleen maar ten gevolge uit trekken: Dat indien het geſtelde in deze brieven voor waarheid moge worde gehouden, dat dan *voor eerst* het gevoe-

voelen van Dr. PEARSON, dat namelijk de koepokken nooit eenige ziekte ontwikkelen, tot welke het lichaam te voren gedisponeerd was, geheel hier door vervalle; en dat *ten tweede* onder de gewoone inënting door menschelijk pokstof, 'er dan ook nauwlijks sterfgevallen zullen plaats gehad hebben, die niet op soortgelijke wijze kunnen verdedigd worden.

Waarom zoude men niet bij de gewoone inënting, zo wel als Dr. WOODVILLE bij de *vaccine*, aan de uitvloeizels der natuurlijke kinderpokjes moge toeschrijven, dat in het Hospitaal der kinderziekte te *London*, van den jaare 1746 tot 1765, van de vierduizend twee honderd en elf ingeënte perzoonen, 'er zestien, zijnde omtrent *één* van de *twee honderd drie en zestig*, gestorven zijn; naardien in dat zelve Hospitaal, en in die zelve jaaren, van de zeven duizend acht honderd en negentien lijders, negentien honderd zes en zestig, dus *één* van de *vier* aan de natuurlijke kinderziekte zijn omgekomen?

Waarom zoude men ook niet bij de gewoone inenting in besmettings-tijden, even zo wel aan eene natuurlijke besmetting sommige kwaade gevolgen mogen toeschrijven, als dat men bij de *vaccine* uitbottingen, die eerst den 9den dag, en zelfs nog later, te voorschijn komen, daar aan toewijze?

Art. 6.

Dit artikel behoeft geene uitbreiding: zo veelen 'er door mij zijn ingeënt, kunnen daar alle getuigenissen van geeven; daar dus daadzaaken spreeken, zijn geen woorden noodig. Even min vordert het *zevende* en *agtste Artikel* eenige verdere uitbreiding, naardien

al het geen daar in voorkomt, ook bewezene voorbeelden en zaaken zijn, die geene de minste tegenſpraak lijden.

Ziet daar dan, waarde Leezers, mijn onderzoek ten einde gebragt, zonder oogmerk, om aan de wezentlijke verdiensten van de zo allerzonderlingste ontdekking der *vaccine* in het geringste te kort te doen: Maar ziet daar tevens mijn oogmerk, om niet onverſchillig te hebben zien aanranden en verſmaaden eene konstbewerking, daar niet alleen geheel *Europa*, maar ook het gantſche menschdom zo duur aan verplicht is; op dat deze, die reeds van onheuglijke tijden af, bij de *Aſiatiſche* volkeren als een allerzekerst beveiligend middel tegens de kinderpokjes is bekend geweest, nu zo maar plaats zou moeten ruimen voor eene zoo overdrevene ontdekking, die nog maar jong geboren is, en waar van wij met zekerheid niets meêr weeten, dan dat zij eene tijdelijke bevrijding voor de kinderziekte aanbrenge; terwijl wij met haare grootſte voorſtanders moeten afwagten, of de tijd leeren zal, dat zij voor altoos daar tegen beveilige.

Maar ziet daar dan ook eindelijk aan een ieder zijne vrije keuze gelaaten, of hij een nog niet lang genoeg beproefd hulpmiddel, dat mogelijk iets minder ſmerte baart, boven een duurzaam beproefd middel verkiezen wille: en hoe ook die keuze zijn moge, beſluite ik met dien welmenenden wensch, dat zij nimmer iemand moge berouwen, maar altijd uitlopen tot het allerbeste

E I N D E.

B IJ-

BIJVOEGSEL.

Na dat ik deze verhandeling reeds ter drukperſſe had afgezonden, is mij nog het volgend belangrijk werkje wegens de *Vaccine* uit *Parijs* toegezonden; waar van ik de vertaaling aan mijn' discipel, den Genees- en Heelmeester, CORNELIS BROER, heb opgedraagen, en deezer dage bij W. HOLTROP te Amſterdam is uitgegeven.

NIEUWE BEWIJZEN VAN DE GEVAAREN DER KOEPOKINENTING, OM TOT EEN SUPPLEMENT EN BESLUIT TE DIENEN VAN AL HET GEEN TOT HIER TOE OVER DEZE NIEUWE WIJZE VAN INENTEN IS BEKEND GEMAAKT, DOOR J. S. VAUME.

Deze Geneesheer hadt eene verhandeling uitgegeeven, getijteld: *De gevaaren der Koepokinënting*, welke het *Committé* der *Vaccine* te *Parijs*, door middel der dagbladen, naar hunne meening had uitgelegd en wederlegd, waarom hij zich bij dezelve dagbladſchrijvers vervoegde, om de waare meening en nadere bewijzen van zijn gevoelen ook door den druk gemeen te maaken. Maar geen van deze alle durfden of wilden (zo als men elders ook al ondervindt,) zijn geſchrijf drukken. Intusſchen kon dit niet beletten, dat het zelve thans het daglicht zie. —

Door een' brief uit *London*, van den 18 Maij l. l., is hem gebleken, dat de Natie zelve, die de geboorte aan de koepokinënting gegeeven heeft, haare ongerijmdheid begint te erkennen, en alle hoop op een goeden uitſlag ſchijnt te verliezen; — *De koepokinënting* (wordt in dien brief gezegd) *verliest hier dagelijks*

 van

van haare waarde, en in weinig tijds zal men 'er niet meêr van hooren ſpreeken.

Onder de bijzonderheden, welke in dit werkje over de koepokinënting voorkomen, geeft de Heer VAUME alleen binnen *Parijs*, *vijf* gevallen met de naamen en woonplaatzen dier perſoonen op, welke alle doodelijk zijn afgeloopen; en uit de getuigenisſen der Ouders en *Artſen*, welke deze lijders zelve behandeld hebben, bewijst hij hun dood, door de koepokinënting veroorzaakt, zo overtuigend, dat het geene de minste tegenſpraak lijde; want zo men dit nog ontkennen wilde, dan is 'er gewis nooit één eenige, wel *onder*, maar niet *door*, de gewoone inënting der kinderpokjes geſtorven, en ook zal 'er dan nimmer één eenige aan een van beide deze inëntingen overtuigd kunnen worden, omgekomen te zijn.

Nog ontſing ik ter zelver tijd een *Extract* uit de *Publiciste* van den 27 *Thermidor* an IX. (15 *Augustus* 1801.)

De burger MARCHELLI, Chirurgijn te *Genua*, heeft ontdekt, dat de inënting met pokſtof van de Schapen veel zekerder en zagter behoedmiddel is, dan de pokſtof van koeijen. De aanmerkingen over deze nieuwe ontdekking zullen binnen korten uitkomen, en niet nalaaten bij de voorſtanders der koepokinënting dezelve ergernis te veroorzaaken, welke die nieuwe wijze verwekt heeft tusſchen hun en die van de oude faculteit.

